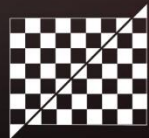

POLİTİK RİSK RAPORU

IRAK

2018 2. ÇEYREK

POLITICONWORLD

İçindekiler

ÜLKE KÜNYESİ	2
TÜRKİYE VE ORTADOĞU-KUZEY AFRİKA BÖLGESİ POLİTİK RİSK ENDEKSİ PUANLARI KARŞILAŞTIRMASI	3
KISA DÖNEMLİ POLİTİK RİSK GÖRÜNÜMÜ	4
SWOT Analizi	4
İç Politika	6
IRAK KÜRDİSTAN BÖLGESEL YÖNETİMİ(IKBY) BAĞIMSIZLIK REFERANDUMU: İLK İZLENİM VE DÜŞÜNCELER	6
IKBY İÇERİSİNDE REFERANDUMUN YANSIMALARI: IKBY’NİN BAĞIMSIZLIK ÇELİŞKİSİ.....	9
IRAK REFERANDUMUN YANSIMALARI: BAĞDAT-ERBİL HATTINDA YÜKSELEN GERİLİM	14
IRAK’TA ARTAN POLİTİK İSTİKRARSIZLIK	15
REFERANDUMA KARŞI ARTAN BÖLGESEL MUHALEFET VE BÖLGENİN GENEL DURUMU-DENKLEMLER.....	16
Irak Diplomatik Risk Monitörü	18
DİPLOMATİK RİSK	18
TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ VE DİPLOMATİK RİSK....	19
ORTA VE UZUN VADELİ POLİTİK RİSK PROJESİYONU	21
Orta Vadeli Projeksiyonda Irak İçin Öngörü ve Beklentiler (1-5 Yıl)	21
Irak’ın Geleceğine İlişkin Uzun Vadeli Öngörü ve Beklentiler (10 Yıl)	23
TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜNÜN DEVAMI SENARYOSU....	24
(%70 İHTİMAL)	24
TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜNÜN SONU: IRAK DEVLETİ’NİN PARÇALANMASI SENARYOSU (%30 İHTİMAL)	24
IRAK PCW STRATEJİ RAPORU	25
Anahtar Riskler	25
Genel Görünüm	25

ABD’nin Müdahalesi Sonrası Yeni Savaş Alanı Olarak Irak	27
İç Çatışmalar Sarmalında Irak ve Bölgesel Güvenlik	28
Bölgesel Çatışmalar ve Irak’a Olası Etkiler	31
Irak ve Uluslararası Güvenlik Toplulukları	33
SEKTÖRLERE İLİŞKİN STRATEJİK KONUMLANMA ANALİZİ VE ÖNERİ RAPORU	34
DOĞRUDAN YATIRIMLAR VE TESİS KURULUMU POZİSYONU	34
TİCARET POZİSYONU	35
IRAK’TA YENİDEN İNŞAYA İLİŞKİN POZİSYON	35
SİGORTACILIK SEKTÖRÜNDE	36
BANKACILIK VE FİNANS SEKTÖRÜNDE	36
SEKTÖRLER GENEL TABLOSU	37

ÜLKE KÜNYESİ

Hükümet Sistemi	<p>Federal Parlamenter Cumhuriyet, 15 Ekim 2005'teki referandum ile onaylandı.</p> <p>Yürütme faaliyetlere üç ayrı kurum tarafından gerçekleşir: Cumhurbaşkanlığı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu. Cumhurbaşkanlığı Konseyi, Sünni, Şii ve Kürt gruplarını temsil eder ve cumhurbaşkanını (en fazla iki dört yıllık dönem) ve iki başkan yardımcısından oluşur. Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir ve kabinedeki bakanları belirler. Başbakan yürütmeden sorumludur ve silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır. Bakanlar Kurulu ise cumhurbaşkanlığı tarafından atanan başbakan tarafından belirlenir ve kanunları, genel bütçeyi ve kalkınma planlarını hazırlar.</p> <p>Yasama faaliyetleri iki kurum tarafından gerçekleşir: Parlamento ve Irak Federal Meclisi(IFM). Parlamento dört yılda bir yapılan genel seçimlerle belirlenir ve federal yasaları çıkarır, yürütme organının faaliyetlerini denetler ve cumhurbaşkanını seçer. IFM ise bölgelerden ve bir bölgeye dahil olmayan illerden gelen temsilcilerden oluşur.</p> <p>Yargı organları ise Yüksek Yargı Konseyi, Federal Yüksek Mahkeme ve Yargıtay'dır.</p>
Cumhurbaşkanı	Fuat Masum
Başbakan	Haydar el-İbadi
Son Seçimler	Parlamento Seçimi-30 Nisan 2014 Yerel Seçim-20 Nisan 2013
Gelecek Seçimler	Parlamento-2018 Yerel Seçim-2018
Parlamento Dağılımı	Ulusal İttifak - 159 koltuk (%49), Kürt partileri - 57 koltuk (%18), Irak Ulusal Hareketi - 91 koltuk (%28), diğerleri - 18 koltuk (%5)
Siyasi Koalisyonlar	<i>Ulusal İttifak</i> ; Irak Ulusal İttifakı ve Hukuk Devleti partileri arasında birleşmesi - 159 koltuk, (%49) <i>Irak Ulusal Hareketi</i> ; Sünni destekli seküler blok birleşmesi - 91 koltuk (%28) <i>Kürt partileri</i> ; KKBY'i temsil eden bu partiler Irak Kürdistanı'nın ayrılmasından endişe duyuyorlar - 57 (%18) <i>Sadristler</i> ; Amerikan karşıtı Şii siyasi parti
Uluslararası Örgüt Üyelikleri	Birleşmiş Milletler, İslam İşbirliği Teşkilatı, OPEC(Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü), OAPEC (Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü), Bağlantısızlar Hareketi, Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü-gözetimci), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), Arap Ligi
PCW Politik Risk Endeksi Puanı	298,50 pcw

**TÜRKİYE ve ORTADOĞU-
KUZEY AFRİKA BÖLGESİ
POLİTİK RİSK ENDEKSİ
PUANLARI KARŞILAŞTIRMASI**

*Kaynak: PCW.
Sıralama politik
riskin en yüksek
olduğu ülkeden en
düşük olduğu
ülkeye doğru
yapılmıştır.*

Ülke	PCW Politik Risk Puanı
1. Libya	351.70
2. Suriye	340.10
3. Sudan	328.10
4. Yemen	306.80
5. Irak	298.50
6. Afganistan	278.90
7. Filistin	277.00
8. Moritanya	275.70
9. Lübnan	266.20
10. Pakistan	255.50
11. Ortalama	234.30
12. Mısır	241.50
13. Ürdün	215.30
14. Tunus	211.80
15. Cezayir	204.80
16. Suudi Arabistan	201.50
17. Umman	199.30
18. Bahreyn	198.10
19. İran	191.60
20. Fas	188.60
21. Kuveyt	173.90
22. Katar	165.70
23. Birleşik Arap Emirlikleri	152.10
24. İsrail	151.60
25. Türkiye	150.70

KISA DÖNEMLİ POLİTİK RİSK GÖRÜNÜMÜ

SWOT Analizi

Güçlü Tarafları

- Irak Merkezi Hükümeti güvenlik güçleri ve müttefikleri daha geniş bir uluslararası çevreden destek almaktadır. Özellikle Bağdat hükümeti, Erbil yönetiminin agresif tutumuna karşı gösterdiği net tavır ve başarılı operasyonlarla dikkat çekmiş, bu süreçte uluslararası dengelerin merkezine oturmuştur.
- Ülke önümüzdeki 10 yıl birleşik olarak kalacak, IKBY (Irak Kürt Bölgesel Yönetimi) otonomisini ve özerk konumunu koruyacak ancak bağımsızlık durumuna fiiliyatta geçiş yap(a)mayacaktır. Bu durum Irak'ta olası bir Bağdat-Erbil arası iç savaşın yaşanmayacağı ve politik-güvenlik risklerinin bu anlamda daha da yükselmeyeceği anlamına gelmektedir.
- Bağdat yönetiminin IKBY Bağımsızlık Referandumu sonrası gösterdiği pro-aktif tavır ve başarılı operasyonlar merkezi hükümetin gücünü, prestijini ve stabiliteyi arttırmıştır. Ülkenin batısında DAES mağlubiyete uğratılmış ve bitme noktasına gelmiştir. Kuzey

Irak'a karşı referandum sonrasında gerçekleştirilen etkili hamlelerle birlikte düşünüldüğünde ülkenin önemli kısmı eskiye göre daha güvenli hale gelmiştir.

- Irak merkezi hükümeti denge politikasını referandum sonrası süreçte başarıyla yürütmüş, bu da daha önceki dönemde karşısında konumlanan bölge devletleri ile yakınlaşmasını sağlamıştır.

Zayıf Tarafları

- Gruplar ve iç güç merkezleri arasında gerçekleşen koalisyon ve ittifaklar politik gelişim sürecini yavaşlatırken mezhepsel ayrılıklar merkezi hükümetin politika belirleme ve uygulama yetisini oldukça kısıtlamaktadır.
- Şii yönetim çevreleri ile Sünni azınlık arasındaki ayrım, karşıtlık ve çatışma yaygın olarak gözlemlenmektedir. Bunun yanında kuzeydeki Kürt nüfus ile merkezi hükümet arasında farklılaşma da ülkenin bir bütün olarak hareket etmesini ve değerlendirilmesini engelleyen bir noktadadır.
- Ülkenin geçmişinde ve bugününde yoğun çatışma ve şiddet örnekleri görülmekte olup bu durum lojistik ve ticaret tedariği imkanlarını kısıtlamaktadır.

- Ülkenin politik kurumlarının köklü bir geleneğe ve kurumsal kaliteye sahip olmamasının yanı sıra politik işleyişte yolsuzluk oranının yüksek olması, politik istikrarın ve gelişmenin önündeki en önemli engellerdendir.
- Altyapı ve mali yetersizlikler hem ülkede operasyon yürütecek yatırımlar için bir dezavantajdır hem de alım gücü ile desteklenmiş pazar talebini düşüren bir olgudur.

Fırsatlar

- DAES ve benzeri örgütlerin yönetimi altında düş kırıklığı yaşayan ve merkezi hükümet ile arası açılan Sünni topluluğun bu konumundan doğan zarar ve talepleri karşılanarak bir uzlaşma zemini yaratılabilir. Ayrıca bu durum merkezi hükümetin Sünni blok ile işbirliğine gitmesinin yolunu açabilir. Sünni blok ile merkezi hükümet arasında uzlaşma zemini yakalanırsa bu ülkenin batısında DAES gibi isyancı örgütlere ortam hazırlayan iklimi sonlandırabilir ve ülkeyi daha güvenli bir coğrafya haline getirebilir.
- Merkezi hükümet DAES'ten geri aldığı topraklarda yeniden düzeni inşa etme çalışmalarında başarılı olursa Sünni toplumun desteğini kazanabilir. Bu destek, ülkenin batısı için de yeniden inşaya yönelik çalışacak sektör ve

yatırımlara daha güvenli ve az maliyetli bir iş yapma ortamı sunabilir.

- DAES sonrası dönemde hasar görmüş şehir ve tesislerin yeniden inşası gerekliliği farklı sektörlere yatırım fırsatları sunacaktır.
- IKBY Bağımsızlık Referandumu sonrası Kerkük, Bağdat yönetimi tarafından ele geçirilmiş ve merkezi hükümet gerçekleştirdiği başarılı operasyonlarla ülkenin kuzey bölgesi ile sınırlarında güç kazanmıştır. Bu durumun neticesinde oluşacak Türk-Arap koridorunda petrol ile diğer mal ve hizmetlerin ticareti fırsatı, Bağdat yönetimi ile yakınlaşan ve işbirliğine sıcak bakan Türkiye için kazançlı bir yol haline gelebilir.

Tehditler

- Düşük seviyede seyreden petrol fiyatları Irak'ın mali ve dış ticaret pozisyonlarına sürekli darbe vururken, Bağdat yönetiminin finansal sistemini sübvansiyon etmesi engellenmekte ve kamu sektörü ücretlerini doğrudan olumsuz etkilemektedir. Ülkenin diğer sektörlerdeki görece zayıf konumu, mali pozisyonlarını ve reel sektör sübvansiyonunu olumsuz bir noktaya getirmektedir.
- Komşu ülkelerin gizli müdahaleleri ülkedeki mezhepsel ayrılıkları ve etnik çatışmayı körükleyebilir. Bu açıdan Irak

toplumu konumu, yapısı ve siyasi kültürü itibarıyla dış etkilere açıktır.

- DAEŞ'ten geri kazanılan topraklarda yeniden entegrasyonu sağlayamadığı takdirde merkezi hükümete yönelen Sünni şikâyetler ve huzursuzluklar artacaktır. Bu da özellikle ülkenin batısında yeni Sünni isyanlarını körükleyebilir ve ülke genelinde şiddetin, dolayısıyla da politik ve operasyonel risklerin yükselmesine sebep olabilir.
- Bağdat'taki güncel siyasi krizin devamı hükümet ve parlamento arasındaki iç çatışmayı ve bölgedeki şiddeti tırmandırabilir ve Şii milis kuvvetlerinin bağlı oldukları partiler adına şiddet eğilimleri ve müdahaleleri görülebilir. Bu anlamda Bağdat merkezi hükümetinin de kendi içerisinde siyasi kurumsallaşmasının yetersizliği ve istikrar oranı tehdit oluşturabilecek seviyelere gelebilmektedir.
- Başbakan Haydar el-İbadi ve hükümeti her ne kadar gücünü halen koruyor gibi görünse de, bağlı bulunduğu ve gücünü aldığı parlamentoda partisinin çoğunluğu ve siyasi konumu kırılabilir bir zeminde yer almaktadır.
- 2017 yılı Eylül ayında IKBY tarafından Kuzey Irak'ta gerçekleştirilen ve evet oylarının net bir çoğunluğa sahip olduğu bağımsızlık referandumu Bağdat ile Erbil yönetimleri arasındaki

ilişkileri uzun dönemli olarak zedeleyebilir. Bu durum neticesinde ülke genelindeki politik risk artabilir.

İç Politika

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) Bağımsızlık Referandumu: İlk İzlenim ve Düşünceler

Irak için 2017 yılının son çeyreğine girerken Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) illerinde yapılan 25 Eylül 2017 Bağımsızlık Referandumu politik gündeme damga vuran bir gelişme oldu. Uzun dönemdir Irak'ın kuzeyinde yaşamakta olan Kürt kökenli nüfus ve 2003 ABD liderliğindeki Irak işgali ile ivme kazanan Kürt bölgesel siyasi hareketi Kürdistan Bölgesel Yönetimi adı altında, dış ilişkilerinde Irak merkezi yönetiminden ayrı bir devlet olarak kabul edilmeyen ancak kendi iç işlerinde ayrı bölgesel meclisi, partileri, silahlı gücü ve kanunları olan özerk bir yönetim ve otonom bir bölge içerisinde varlığını sürdürmekteydi. IKBY lideri Mesut Barzani, hem Irak merkezi hükümeti ile arasında yaşanan siyasi ve diplomatik anlaşmazlıkları köklü bir çözüme kavuşturmak hem de Kürtlerden aldığı destekle ivme kazanan bağımsızlık düşüncesini hayata geçirecek bir adım daha atarak, iktidarın boyutunun "devletleşme" düzeyine taşımak amacıyla Eylül 2017'de bir bağımsızlık referandumu organize etmiştir. Barzani söz

konusu referandumunu gerçekleştirirken bölgede uzun zamandır var olan otorite boşluklarını fırsat olarak görmüştür. Ayrıca Barzani, kendi lehine olduğunu düşündüğü, özellikle ABD merkezli uluslararası desteği de arkasına alarak hareket etmeye çalışmıştır. IKBY içerisinden Barzani'ye muhalif kanatta yer alan Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Gorran Partisi, başlangıçta Barzani'nin bu adımına muhalefet geliştirmiştir. Ancak bölgedeki Kürtlerin bağımsızlığa destek veren tavrı, söz konusu muhalif partilerin de bağımsızlığa destek verme düşüncesi altında birleşmesine yol açmıştır. IKBY bölgesindeki siyasi hareketler içerisindeki anlaşmazlıklar, bağımsızlığa yönelik bölge halkının gözle görülür desteği ve referandumun sağlayabileceği ülke içi/dışı koz, prestij ve fırsatlar göz önüne alındığında yerini referandum özelinde birleşmeye bırakmıştır.

Kürdistan Bağımsızlık referandumunu hem düzenlenebilmiş olması hem de sonuçları itibariyle iki açıdan önemlidir. Öncelikle Irak, standart bir üniter devlet yapısından 2003 yılında ABD işgali ve Saddam Hüseyin'in devrilmesi ile birlikte uzaklaşmıştır. Irak, resmi olarak Bağdat'ta bulunan ve ülkenin güneyinde etkili Şii çoğunluğa dayanan merkezi hükümetin kontrolü altındaki bölge ve Kuzey Irak'ta başkenti Erbil olan IKBY'nin kontrolü altında bulunan yerel otonom bölge olarak iki siyasi merkeze bölünmüştür. IKBY her ne kadar özerk bir yönetim olsa da merkezi

Bağdat hükümetinin bölge üzerindeki etkisi ve kontrolü kısıtlıdır. Bu sebeple Bağdat-Erbil merkezleri arasındaki ilişki aynı bölgede yaşayan iki ayrı devletin ilişki biçimini andırmaktadır. Bu nedenle Irak'ı tek merkezden yönetilen bir ulus-devlet olarak değerlendirmek ve incelemek hatalı olacaktır. Referandumun organize edilmesi ve sonuçları bu kopukluğu bir adım ileri düzeye taşımıştır. İkincil olarak referandum Eylül 2017'de gerçekleşmiştir ancak sonuçları itibariyle Irak'ın kuzey, güney hatta görece çatışma düzeyi yüksek ve kontrolsüz batısı için domino etkisi yaratacak bir dizi kökten ve sarsıcı gelişmeyi tetikleme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle Irak'ın 2018 yılı ve sonrası geleceğini okurken, Bağdat-Erbil yönetimleri arasındaki ilişkilere dair gelişmeleri analiz etmek ve Irak'ı anlamak açısından getirileri ve götürüleriyle uzun süre hissedilecek referandum hamlesini bir dönüm noktası olarak almakta fayda vardır. Referandumla birlikte kısa dönemli

Kaynak: BBC

projeksiyonda Bağdat-Erbil hattındaki ilişkiler yeni bir boyuta taşınmıştır.

Kürdistan Bağımsızlık Referandumu, referanduma dahil edilen bölgelerde tartışmalı şehirler dahil %72'lere varan bir katılım oranına ulaşmıştır. Referandum organize edilmesinin ve kayıtlı seçmen-nizami oy sayımı organizasyonunun sorunsuz gerçekleşmesi için koşulların Batı demokrasilerine görece elverişsiz durumda olmasını göz ardı etmeden değerlendirdiğimizde %91'lik bir oranla bağımsızlığa "evet" oylarının ciddi bir zafer kazandığını söyleyebiliriz.

Referandumun, evet oylarının ve seçim zaferinin sonuçları ne olacaktır sorusunun cevabı Irak'ın iç politik iklimini doğrudan etkileyecek, kısa dönemli projeksiyonda, özellikle 2018 yılının 1. ve 2. çeyreği için Irak'ın politik riskinin yönünü belirleyecek olay ve olguları kapsamaktadır. Beklendiği gibi IKBY, Bağdat yönetimi ve Irak'ın komşularının oylamadan günler öncesinde yaptıkları sayısız açık uyarı ve Irak topraklarında kurulacak bağımsız bir Kürt devletinin devamlılığına ilişkin örtülü tehditlerine rağmen, Irak Kürdistanı'nın geleceği için bağlayıcı bir referandum organize etmekten vazgeçmedi. Katılımın %72'lere ulaştığı referandum için dış gözlemcilerin değerlendirmesi oylamanın adil ve özgür olarak gerçekleştiği yönünde oldu. 27 Eylül 2017'de Seçim ve Referandum Yüksek Komitesi %91'in üzerinde bir oy oranıyla Irak Kürdistanı'nın bağımsızlığının ilanının desteklendiğini açıkladı. Bunun hemen ardından, IKBY lideri Mesut Barzani, Bağdat

yönetimi ile Kürdistan'ın bağımsızlığı hakkında yapıcı bir müzakere sürecinin başlatılabileceğini duyurdu.

Esasında Eylül 2017 referandumunu özellikle Bağdat ile Erbil arasında çok dönemli bir müzakere sürecinin başlatılmasını kapsamaktadır. Kürdistan Bağımsızlık Referandumunda ezici çoğunlukla evet oylarının zafer kazanmasının IKBY ile Bağdat arasındaki müzakerelerde Erbil'in elini güçlendirirken, bölgesel iç sorunları çözmede de IKBY'ye ivme kazandırması beklenmekteydi. Ancak ilerleyen aylarda durumun bu şekilde gerçeklik bulmayacağı ve kısa dönemde Irak'ın da IKBY'nin de bu bağımsızlığa hazır olmadığı anlaşıldı. Aynı zamanda, referandum fikri dahi, Bağdat ile Erbil yönetimleri arasındaki gerilimi, ülke genelindeki politik riski, iddialı bölgelerde, referandumun sonucu ile cesaretlenmiş diğer azınlıklar ile merkezi hükümet arasında, Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde yönetimde hak iddia eden diğer azınlık gruplarının kendi ülkelerindeki şiddet potansiyelini ve riskini arttırdı. Referandumun gerçekleştirilmesi ile birlikte referandumun Kürtlerin bağımsızlık talebi lehine sonuçlanması, siyasi ve ekonomik alanlarda IKBY'ye avantaj kazandırılması, Irak coğrafyası içerisinde ve Orta Doğu bölgesinde Kürt yönetiminin elininin güçlendirilmesi hedeflenmişti. Ancak referandumun, gerek denklemin elemanlarının konumunu değiştirmesi, gerekse ülke içi IKBY dışı

unsurların, güç merkezlerinin (Bağdat yönetimi ve güney bölgesi gibi) ve komşu ülkelerin referanduma başından itibaren karşı konumlanmaları ile kısa dönem projeksiyonunda hem IKBY odağı hem de Irak'ın geneli için getirisinden çok götürüsü olmuştur. Oylamanın sonucu Bağdat yönetimi ile IKBY arasındaki çatışma ve şiddet riskini attırmış, bu durum ülkeyi yeni bir şiddet eğilimi dalgasına sokabilecek bir kaynama sıcaklığına ulaştırmıştır.

IKBY İçerisinde Referandumun Yansımaları: IKBY'nin Bağımsızlık Çelişkisi

Kürt bağımsızlığı önündeki tüm engellerle birlikte bağımsızlığa ya da gelişmiş bir özerklik statüsüne giden yol uzun yıllara yayılan bir süreç olacaktır. Oylamayı takip eden günlerde M. Barzani, Kürdistan nüfusunun talep, niyet ve iradelerine Bağdat yönetimi, komşular ve bölge ülkeleri tarafından saygı duyulması gerektiğini, IKBY'nin Bağdat yönetimi ile diyalog masasına oturmaya hazır olduğunu belirtti. Bu durum, Barzani ve KDP'nin yukarıda bahsettiğimiz Irak içerisinde Bağdat-Erbil hattı gerilimini, bölgedeki denklemleri, tepkileri ve uluslararası konjonktürün çalkantılı durumunu göz önünde bulundurarak referandum sonucunu kısa ve orta vadeli projeksiyonlarda bağımsızlığı gerçekleştirmek yönünde kullanmaya çalışmak yerine, diplomatik bir koz, uluslararası bir meşruiyet

kaynağı ve siyasi iktidarını sağlamlaştırmak ve gücünün süresini uzatmak için bir kaynak olarak kullanmaya çalışacağına işarettir. Kısa dönemde Bağdat yönetimi ile masaya oturarak bağımsızlığın gerçekleştirilemeyeceği, Bağdat'ın tutumu ve bölgenin durumu okunduğunda açıktır. Ancak uzun vadede bu söylemin sadece Bağdat yönetiminden imtiyazlar elde etmek için bir strateji mi yoksa gelecekte şartlar olgunlaştığında, fırsat doğduğunda ve ayrı bir devletin güçlü bir avantaj ve çözüm yolu haline gelmesi durumunda bağımsızlığa geçiş isteğinin gerçekçi ilk adımı mı olduğunu görmek zordur. Ancak bağımsız ayrı bir Kürt devleti yakın gelecekte oldukça düşük bir ihtimale sahiptir. Doğrudan bağımsızlığın ekonomik olarak yaşayabileceğine inanmamakla birlikte biz bu bağımsızlık eyleminin uluslararası bir karşıtlığa maruz kalacağına inanıyoruz. Hızlı bir ayrılığın en azından ilk aşamada, yeni bir devletin uluslararası ortamda tanınmaması gibi muazzam meydan okumalarla karşı karşıya kalacağını düşünmekteyiz.

Bakışımızı dış aktörlerle sürdürdüğümüzde, özellikle ABD'nin Bağdat üzerinde baskı kurarak ayrılmanın önlenmesi için IKBY'ye uygun ek otonomi koşullarının sunulmasını sağlayacağını düşünüyoruz. Bunun yanında, bağımsızlığa yönelik yoğun desteğe ve Barzani'nin oylamanın sonuçlarını takiben güçlenen iddialı söylemlerine rağmen bağımsızlığın uzun yıllara yayılacak bir

müzakere ve diyalog sürecini gerektireceğinden bu aşamada icra edilemeyeceğini düşünüyoruz. Ancak, Bağdat ve Erbil arasındaki şiddet ve çatışma durumunda bağımsızlığın daha erken gelebilme ihtimali vardır, fakat böyle bir süreç her iki bölgeye ve yönetime telafisi zor zararlar verecektir.

Referandum sonuçlarının ezici çoğunlukla evet oyu yönünde çıkmasının, iki yılı aşkın süredir politik bir çıkmazda olan IKBY'ye politik bir ivme kazandırması beklenmekteydi. Referandum sonucunun %91'in üzerinde bağımsızlığa destek yönünde çıkması, IKBY ve Irak'ın kuzeyindeki Kürt nüfus için 2017 yılının son çeyreğinde moral düzeyini arttırdı ve Barzani'nin hem özerk bölge içerisinde muhaliflerine karşı hem de Bağdat yönetimine karşı elindeki kozları arttırdı. Barzani artık "bağımsızlık hamlesi" kozunun Kürt nüfustan yoğun destek gördüğü bir ortamda gerçekçi bir karşılığı olduğunu ve söylemlerinin tabana yayıldığını göstermiş oldu. Bu sonuç, Erbil yönetimine ve Barzani'ye kısa dönemli bir siyasi güç ve itibar konumlanması sağladı. Ancak olası bir bağımsızlık ya da Irak'tan ayrı yeni bir devlet kurma girişiminin söylemi ve referandumdan aldığı taban desteği olayın sadece bir boyutuydu. Bu girişimi pratikte uygulayabilme kapasitesi ve bu girişimin gerçekleştirilmesine yönelik eylemlerin tetikleyeceği tepkiler ve bölgedeki diğer siyasi güç merkezlerinin konum ve tutumlarının

oluşturduğu çok oyunculu-faktörlü denklem için farklı bir boyutunu sergilemekteydi. Kendi içerisinde, özellikle Irak gibi bir karmaşa ve maddi yetersizlik coğrafyasında, bölgede ayrı bağımsız bir devlet kurmanın altyapısı, maddi ve organizasyonel gereklilikleri, devletleşme pratiklerinin zorlukları Erbil yönetiminin kısa dönemli projeksiyonda kaldırabileceği yükün çok üzerinde bir ağırlığa sahiptir. Bunun yanında hem Irak içerisinde Bağdat yönetiminin bağımsızlığa karşı net tutumu ve yine Irak merkezi hükümetinin referandum sonrası daha net gözlemleyebildiğimiz askeri ve bürokratik konulardaki operasyonel kapasitesi hem de bölgede Kürt kökenli nüfusa sahip ve ayrılıkçı silahlı örgütler ile uzun yıllardır savaş veren Türkiye, İran, Suriye gibi komşu ülkelerin kendi iç dinamiklerini ve endişelerini de göz önünde bulundurarak olası bir Irak Kürt bölgesinin bağımsızlığını gerçekleştirme girişimine tepkileri ve bağımsızlık sonrası Irak'ta kurulacak bir Kürdistan devletine yönelik sınırları kapatma, ekonomik ambargo ve yeni devletin yaşamasına imkan vermeyecek şekilde kendi varlıklarını ve çıkarlarını önceleyen bölgeye terör operasyonları uygulama tehditleri bağımsızlığın önündeki ülke ve bölge içi engel ve tehditleri göstermekteydi. Uluslararası ortamda da Barzani, referandum sonrası Irak Kürtlerinin bağımsızlığını hayata geçirmeye yönelik konjonktürel desteği bulamadı. Avrupa Birliği ülkeleri, bölgede Kürt ayrılıkçı hareketleri ile uğraşan diğer devletlerin toprak

bütünlüğü vurgularını ve endişelerini dikkate alan açıklamalarla referanduma doğrudan bir destek vermekten kaçındı. Bir başka ifade ile Batı dünyası bu konuya büyük oranda çekimser kaldı. Bu noktada Barzani'nin en büyük destekçisi bölgede onu kendine işlevsel bir müttefik olarak gören ABD oldu ancak, ABD'nin yaklaşımı da söylemden ve maddi destek vaadinden öteye gitmedi. Çünkü hem bölge hem de dünya konjonktürünün bu tarz radikal hamlelerin ya da oyun değiştiren kökten değişiklik ve dönüşümlerin pro-aktif olarak desteklenmesine ve gerçekleştirilmesine imkân vermediği, özetle konjonktürün elverişli olmadığı tüm aktörler gibi ABD tarafından da okunmaktaydı. Zira, konu sadece Irak için değil bölgenin tüm büyük güçleri için kilit bir konudur. Zira ABD'nin, Rusya'nın, Türkiye'nin, İsrail'in ve İran'ın varlık sürdürdüğü ve politika yürüttüğü bir coğrafyada temkinli ve dengeli hareket etmek tek seçenektir. Erbil yönetimi Irak merkezi hükümetinin de bölge devletlerinin de tepkilerinin ve konumlarının farkındaydı ancak küresel güçlerden beklediği desteği ilk etapta alamadı. Bu durumun bir diğer nedeni de hemen her ulus-devletin bu tür etnik farklılıklar ve ayrılıkçı hareketlerden doğan politik ve ekonomik temelli sorunlarla karşı karşıya olmasıdır. Bir başka ifade ile "herkesin kendi evinde" yaşadığı benzer sorunların ulus-devletlerin toprak bütünlüklerini tehdit ettiği bir dönemde "başkalarının evindeki" bu tür bağımsızlık girişimlerine destek verirken iki kere

düşünmesi ve temkinli davranması gerektiğidir. Irak'ta yeni bağımsız bir Kürt devletine açıktan destek vermekteki olumsuz tutum, kendi topraklarındaki benzer hareketlere ve unsurlara verilen karşılıktan farklı seyrettiğinde ortaya çıkan açmazlar her hükümet için yeni ulusal ve uluslararası sorunların da fitilini ateşleyecektir.

Bütün bu gelişmeler ışığında gerçekleşen referandumda, IKBY Başkanı Mesut Barzani'nin partisi Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) ile Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Gorran arasında devam eden Barzani'nin 2015 ortasında liderliği bırakmayı reddetmesi ve görevde kalması ile başlayan gerilime rağmen bölgenin tüm ana partileri evet oyunda karar kıldılar. Gorran Hareketi başlangıçta oylamanın yasal olmadığını iddia etse de, daha sonra Gorran lideri Ömer Seyid Ali bağımsızlığı desteklediğini ve bu yönde oy kullandığını bildirdi. Oylamanın görece olarak yüksek katılımı ve parlamentonun Eylül 2017'de bekletilen seçimleri ile birleştiğinde referandumun içerisindeki politik krizi çözmek için bir ivme ve güdü kazandırabileceği ihtimali, desteği arttırmıştı. Bu durum, referandumun ve sonuçlarının IKBY içerisinde politik kontrolü ve KDP etkisini arttırmak için araçsallaştırıldığının göstergesidir. Referandum süreci ve sonrasının ilk ayında, hâkim bağımsızlık desteğinin verdiği moral IKBY içerisinde bu kontrolü görece ivmelendirmiştir. Ancak IKBY içerisinde KDP,

KYB ve Gorran gibi siyasi partilerin, hareketlerin ve aktörlerin hem iç hem de dış politikadaki (özellikle diğer ülkelerde yaşayan Kürtlere ya da silahlı örgütlere yönelik tutum temelinde) farklı tutumları, referandum rüzgarı ile uzun dönemli bir çözüme ulaşmasına ve Irak'ın kuzeyini siyasi istikrara ve düzene kavuşmasına imkan verecek düzeyde küçük ve kısa dönemli anlaşmazlıklardan ve görüş ayrılıklarından kaynaklanmamaktadır. Bununla birlikte biz referandumun gerilimi yakın zamanda azaltmasını beklemediğimiz gibi aksine referandum sonuçlarının KDP tarafından bölgedeki kontrolü arttırmak için kullanılabileceği, sonuç olarak da bunun IKBY'de iç gerilimi ve siyasi çatışmayı arttıracığı ihtimalinin güçlü olduğu kanaatindeyiz.

Ekonomik tarafta ise referandumun organize ediliyor olması bile ülke için olumsuz algı ve sonuçların ortaya çıkmasına yol açtı. Ülkeye yönelik hedefleri olan dış yatırımcılar, IKBY ile Bağdat arasında diyalog ve barış ortamı tesis edilmediği ve referandum sonrası müzakerelerin gidişatı netleşmediği sürece IKBY'ye yatırım yapma ve ticari ilişki kurma konusunda temkinli davranacaklardır. Hatta yatırımcılar bölgeye yatırım kararlarından vazgeçebilir gibi gözükmektedirler. Referandumda gösterilen iradenin, Bağdat yönetimi tarafından sert ve kesin bir karşılık bulması, aynı ülke içerisinde yaşayan ülkenin kuzeyi ve güneyinde konuşlanmış iki siyasi güç

merkezinin arasındaki ipleri daha da gerdi. Doğası gereği merkezi yönetimin özerk bir bölge de olsa idaresi altında bulunan bir toprak parçasının bağımsızlığına sıcak bakması zaten beklenemezdi. Dahası çok-etnikli ve mezhepsel farklılıkların yoğun olarak olumsuz güvenlik ve istikrarsızlık sonuçları verdiği Irak'ta kuzeydeki Kürt nüfusun bağımsızlığını ilan etmesi, ülke içerisinde de bölgede de kaynama sıcaklığına gelmekte olan, daima tehdit ve çatışma yaratmış olan diğer etnik/mezhepsel çatışmaları da farklı bir şiddet seviyesine taşıma ihtimali yüksektir. Böyle bir bağımsızlık kararının başarıya ulaşması, statükodan mutsuz ve gelecekte umutsuz tüm azınlık grupları umutlandırarak çözümü kendi bağımsızlıkları yolunda görmeleri ve harekete geçmeleri konusunda cesaretlendireceği açıktır. Bu durum kartların yeniden dağıtılması için masanın devrilmesinin ve masa tekrar kurulana kadar yeni bir şiddet dalgasının fitilini ateşleyebilirdi. Sadece IKBY'nin bağımsızlık yönünde tabandan yoğun destek bulan bir referandum örgütlemesi bile hem Bağdat-Erbil hattında hem de kendi azınlıklarına sahip komşu ülkelerde gerilim ve tepki düzeyini arttırmıştır. Bu bağımsızlık kararının planlı olarak eyleme geçirilmesi ise masa tekrar kurulana kadar, bölgede güvenlik adına hiçbir düzenin kalmayacağı bir sürekli çatışma ortamına ülkeyi ve bölgeyi ev sahibi yapacaktır. Kısa ve orta vadeli projeksiyonlarda daha sonra da bahsedeceğimiz üzere bu bağımsızlık eyleminin planlı olarak hayata

geçirilmesini IKBY'nin içsel dinamikleri ve dış faktörler nezdinde yorumladığımızda beklememekteyiz. Bunun yanında referandumun düzenlenmiş olması dahi “oku yandan fırlatmıştır.” Nitekim daha sonrasında durumu gören ve beklediğini bulamayan Barzani geri adım atmış ve görece diyalog merkezli bir söylemi seçmiş olsa da, Kuzey Irak ve Bağdat-Erbil hattı için politik riski yükseltmiştir. Bu durumun Kuzey Irak ve Bağdat yönetimleri için yatırım ve ticaret anlamında iki ekonomik sonucu oluşmuştur. Hem IKBY hem Irak için politik ve güvenlik risklerinin artması, bölgeye yönelecek yatırımları ve ticaret hatlarını da güvenlik risklerinin doğrudan muhatabı haline getirmiştir. Ülkeye yönelen dış yatırımların görece azalması, hatta çekilmelerin baş göstermesi, ülkede para akışını, mali destekleri ve alım gücü ile desteklenmiş piyasa taleplerini yer yer azaltmış hatta bazı noktalarda bölgede iş yapabilme ve operasyon yürütebilme ihtimalini güvenlik riskleri ve nüfusun mali imkansızlıkları dahilinde sıfır noktasına kadar getirmiştir. Bu durumun ikinci sonucu, doğal sınırlar ve lojistik yakınlık özellikleri ile de komşu ülkelerin ticari periferisinde olan Kuzey Irak ve Bağdat yönetiminin kontrolü altındaki bölgeye, risk artışı ve diplomatik karşı tepki hamleleri ile ülkenin ticari kapasitesinin sınırlanmasıdır. Örneğin, IKBY'nin bağımsızlığının doğrudan karşısında olan Türkiye'nin, IKBY'yi Kuzey Irak'ın Ceyhan petrol boru hattı üzerinden devam eden petrol

ihracatını durdurmakla tehdit ettiği bilinmektedir. Bunun yanında birçok diğer bölge devletinin referandumdan bu yana Erbil'e yapılacak ve Erbil'den kendilerine yapılacak uçuşları durdurmak gibi hamlelerle IKBY üzerindeki baskıları arttırdığı görülmektedir. Ticari ambargo ve IKBY bölgesinden petrol ihracatını-ithalatını kısıtlama-durdurma hamleleri, komşu ülkelerin kendi iç isyanlarından ve terör saldırılarından sorunlu bölge ülkelerinin referandum ve bağımsızlık hareketine yaşam şansı vermeye niyeti olmadığını kanıttır. Bu karşıtlığın sadece söylemde kalmayarak eyleme geçmesi, bu tepki ve hamlelerin sahiplerinin ne kadar ciddi olduğunun, hatta bölgeye yönelebilecek askeri-güvenlik hamlelerinin IKBY'nin bekasının yanı sıra ekonomik-ticari olarak da darboğaza sokulabileceğinin göstergesi olacaktır. Bu durumun IKBY açısından tek emniyet noktası ABD'den göreceği destek ve ABD'nin bölgedeki ülkelere tavırlarını yumuşatması noktasında yapacağı diplomatik baskılar olabilir. Fakat bunun da ne kadar etkili olacağı tartışılı bir durumdur, çünkü bölgenin iklimi bunun sorunsuz gerçekleşmesine müsait bir noktada değildir. Nitekim bölgesel ve küresel oyuncuların ağırlıkları ABD'nin sadece IKBY için tek başına karşısına almaya kalkışmayacağı bir toplam ağırlığa denk gelmektedir. Ancak bu durum Barzani ve Erbil yönetimi tarafından da okunabilmektedir ki bu nedenle kısa ve orta vadeli projeksiyonda gerilimi daha da

arttırarak ticari ambargo, dış yatırımların durması ve şiddet dalgasının yükselmesi risklerini göze almayacak Erbil yönetiminin bağımsızlığa emin adımlarla ilerlemeye çalışması hem içsel hem de dışsal sebeplerle beklenmemektedir. Bu nedenle politik riskin yeni olay ve olgularla düzenli olarak izlenmesi gerekliliği gerçeği bir yana, kısa vadeli projeksiyonda zirve noktasını görmesinin ardından stabil seviyelere inecektir. Çünkü Kuzey Irak gibi bir bölge için ticaret ve dış yatırımlar sadece ekonomi ve zenginleşme yolu değil, yaşamın devamı için de son derece kritik öneme sahip olgulardır.

Irak Referandumun Yansımaları: Bağdat-Erbil Hattında Yükselen Gerilim

Referandum sonrası halihazırda doğası gereği gergin olan Bağdat ve Erbil yönetimleri arasındaki ilişkinin bozulması beklenirken, bu aşamada iki güç merkezi arasında kısa dönemde doğrudan şiddet ve çatışma beklenmemektedir. Oylama sonrası, Bağdat yönetimi IKBY'ye referandumun sonuçlarını gündeme almaması çağrısı yaparak, bağımsızlığın müzakere edilmeyeceğini açıklarken; Parlamento, Başbakan Haydar el-İbadi'den Kerkük'ü Irak silahlı güçleri ile geri almasını istedi. Bu, Bağdat'ın bu aşamada taviz veren ve uzlaşmaya yanaşan bir tavra sahip olmadığını gösterir niteliktedir. Ancak ilerleyen aylarda, Bağdat yönetiminin, uluslararası toplumun aksine, özellikle ABD

gibi bazı dış oyuncular tarafından IKBY ile diyalog ve müzakere ortamını kurması ve doğrudan ayrılmayı önlemek için tavizler sunması için baskı altına alınacağını düşünmekteyiz. Erbil'in kısa ve orta vadeli projeksiyonlarda bağımsızlığa doğrudan bir adım atmasının beklenmemesi ve bunun yanında Bağdat yönetiminin de uzlaşma yönünde ABD merkezli uluslararası baskılara maruz kalması her ne kadar güneyde ve merkezi yönetimde etkili Şii çoğunluk İran'dan destek görse de, Bağdat'ın ve Erbil'in anlık ihtimaller saklı kalmak üzere doğrudan şiddeti körüklemeyeceği düşünülmektedir.

Bağdat ile Erbil arasında müzakerelerin başlaması durumu ise başkaca ikincil birçok konunun gündeme alınmasını gerektirecektir. Kerkük'ün statüsü ve petrol gelirlerinin dağılımı gibi birçok çekişmeli noktanın ele alınması müzakerelerin ana gerilim noktalarını oluşturacaktır. Kerkük yukarıda bahsedildiği gibi IKBY'nin resmi olarak bir parçası olmamakla birlikte referandumda katılımcı olarak yer aldı. 2005 Anayasası Kerkük şehrini IKBY içerisindeki potansiyel bir referandumda yer tutma konusunda yetkilendirirken, buna karşın Bağdat yönetimi Erbil'in Kerkük için referandumda tek-tarafli hareket ettiğini savunmuştur. Ekim 2017'de Haşdi Şabi desteğinde Irak ordusunun Kerkük'e girmesi, gerek petrol tesislerini, gerekse askeri ve sivil havaalanlarını ele geçirerek şehrin kontrolünü ele alması peşmergenin Erbil-Süleymaniye

sınırına çekilmesine ve Kürt nüfusun şehri boşaltmaya başlamasına yol açmıştır. Bu durum Bağdat'ın hem Kerkük'ü IKBY'ye bırakmamak hem de bağımsızlığa karşı nasıl bir askeri kapasite ile cevap verebileceği konularında ne derece kararlı olduğunu göstermiştir. IKBY referandum sonrası Kerkük'ün kontrolünü kaybederek ilk toprak, gelir ve prestij kaybı darbesini alarak kontrolünü arttırma ve bağımsızlık eylemi önündeki somut engellerle yüzleşmiştir. Kerkük'ün kaybedilmesinin ardından Barzani'nin Kürtleri sokağa çağırarak suretiyle şehri karıştırarak Irak merkezi güçlerini zor durumda bırakmaya yönelik hamlesi ise kısa süreli gerginlik yaratmışsa da Barzani Kerkük'te bu amacını gerçekleştirememiştir. Bu durum, Erbil yönetimini gerilimi arttırmaya yönelik hamleleri hayata geçirme noktasında hazırlıksız ve/veya yetersiz olduğunu, hamle yapmadan önce iki kere düşünmesi gerektiği gerçeği ortaya çıkarmıştır. Bunun yanında bütçe anlaşması uyarınca IKBY'nin, Irak Petrol Piyasası Devlet Organizasyonu'na (State Organization for the Marketing of Oil - SOMO -) aylık 550.000 varil petrol göndermesi gerekmektedir. 550.000 varil petrolü ise peşmergelerin giderleri ve IKBY'nin DAEŞ'e karşı savaşta silah alınması için ayrılan merkezi hükümet bütçesinin %17'sine, ek fonlara ve ödeneklere (aylık ortalama 100 milyon USD civarı) ulaşabilmesi karşılığında göndermektedir. Bu, petrolün silah ve güvenlik satın alması için kullanılmasının bir yoludur.

Bu uygulamanın gecikme yaşamaması ve yükselen gerilim ile sekteye uğraması ise petrol gelirlerinin paylaşımının Bağdat-Erbil arasında temel bir çatışma noktası olarak kalacağını göstermektedir. Kerkük'ün kaybı ile Kerkük petrolü üzerinde Erbil kontrolünün de kaybedilmiş olması, 2018'de yaşanacak ve politik-ekonomik riski yüksek tutacak bir petrol mücadelesi ve anlaşmazlıklarının öncül adımı olmuştur. IKBY'nin Kerkük kaybı, mali zayıflamayı memur maaşlarının ödenemeyeceği bir noktaya kadar getirmiştir ve memur maaşı ayaklanmaları IKBY içerisinde 2017 sonu ile 2018 ilk çeyreğinde kendini göstermiştir. Küresel konjonktürün de Kuzey Irak'a yoğun destek sağlamaya imkân vermemesi, ekonomi ve yatırımcı algılarını olumsuz etkilemiştir.

Irak'ta Artan Politik İstikrarsızlık

Referandum, IKBY içerisinde iç politikada istikrarı sağlamada kısa dönemde olumlu bir etkiye sahip olurken, Irak genelinde politik istikrarsızlığın ve belirsizliğin çeşitli kanallardan giderek artmasına yol açması beklenmektedir. Petrol zengini Kerkük şehri resmi olarak IKBY'nin içinde olmamasına rağmen oylamaya katılmıştı. Zira Kerkük IKBY için Irak Kürdistanı'nın bir parçası sayılmakta ve 2014'ten beri Kürt silahlı güçleri tarafından kontrol edilmekteydi. Referandum günü Irak Başbakanı Haydar el-İbadi, Irak güçlerinin anlaşmazlık olan bölgelere yollanması

talimatını vermiş, bunun yanında Şii silahlı güçleri Kerkük için savaşıma hazır olduklarını ilan etmişlerdir. Devamında IKBY Kerkük üzerindeki kontrolünü geri çekilerek kaybetmiştir. Ana senaryomuzda çok olası görülmemesinin yanında Bağdat ile Erbil arasında uzun süreli devam edecek bir şiddet ortamı ülkenin tamamı için güvenlik ve istikrar koşullarına çok ciddi darbe vuracağını söyleyebiliriz. İkincil olarak IKBY Referandumu ülke genelinde diğer etnik ve dini azınlıkları (Türkmenler ve Sünni Araplar gibi) Bağdat yönetimine karşı daha fazla otonomi talebi noktasında daha iddialı bir duruşa sahip olmaları için cesaretlendirebilir. Her iki durumu da birlikte düşündüğümüzde gelişmelerin Irak ile ilgilenen yatırımcıların ülke geneli için daha ihtiyatlı ve tedbirli olmaları gerekliliğini doğurduğunu söylemeliyiz.

Bu noktada PCW olarak halihazırda şiddet ve çatışma ortamının uzun süredir ülkenin karakteristiği haline geldiği, yerleşmemiş demokrasi anlayışına ek olarak düzgün çalışan, yolsuzluk ve yozlaşmadan uzak köklü siyasal kurumların eksikliğinin görüldüğü, yetişmiş insan nüfusunun ve yüksek yaşam standartlarının olmadığı, zayıf bir ekonomiye, yüksek güvenlik risklerine sahip Irak'ta politik riskin, referandum sonrası gelişen olayları da dikkate aldığımızda, kritik anlaşmazlık noktaları, gelir paylaşımı adaletsizliği, iç unsurların dışarı ile bağlantılı devam eden

çıkarcı çatışmaları, siyasal istikrarsızlık, etnik/mezhepsel gerginlik, Bağdat-Erbil hattında yükselen gerilim ile körüklenen güvenlik riskleri gibi konularla bağlantılı alt başlıkları neticesinde yüksek seviyede seyredeceğiniz öngörmekteyiz. 2018 yılının 1. ve 2. çeyreği için politik risk puanının bağlantılı riskler ile birlikte 298,50 pcw noktasında ve **kritik çok riskli** sınırında olduğunu belirtmek isteriz.

Referanduma Karşı Artan Bölgesel Muhalefet ve Bölgenin Genel Durumu- Denklemler

Kürt bağımsızlık düşüncesi ve hareketi, uzun yıllar boyunca Orta Doğu Ve Kuzey Afrika bölgesi içerisinde bölgesel geniş çaplı bir muhalefet ile karşı karşıya kalmaya devam edecektir. İsrail'i bu muhalefetin dışında tutmak gerekir ancak bölgenin geri kalan hükümetleri (Bağdat dahil) Kürdistan'ın bağımsızlık söylemine ve hedeflerine karşı durmaktadırlar. Bu karşıtlık özellikle kendi topraklarında bulunan ve IKBY'nin bağımsızlık girişiminden cesaretlenebilecek olan Kürt azınlığa sahip İran ve Türkiye için geçerlidir. İran Kürtlerinin, Irak'ın komşusu olarak Referandum sonuçlarını tebrik etmesi, bölgede diğer önemli Kürt azınlıkları için sinyal niteliğindedir. Bu durum ayrıca Kürt nüfus sahibi olmayan ancak başkaca merkezi hükümetten ayrılmak isteyebilecek etnik ve dini azınlığa sahip olan Orta Doğu ve Kuzey

Afrika bölgesi ülkelerinde de tepkilere sebep olabilir. Yeni ayrılık ivmelerini sınırlandırmak isteyen bölge merkezi hükümetlerinin merkezîyetçi karşıtlığı ayrılıkçı hareketlerden doğabilecek şiddet ortamını da genişletebilir ve ayrıca enerji kaynakları üzerindeki çatışmayı da bölgesel anlamda keskinleştirebilir.

Bölgesel denklemlerin fotoğrafını çektiğimizde karmaşık bir ilişkiler ve cepheleşmeler bütünü ile karşı karşıya kalıyoruz. Bölgesel kaynamayı tetikleme kapasitesine sahip Kürdistan Bağımsızlık Referandumu çemberinden dışarıya doğru gidersek öncelikle referandum sonrası hedeflediklerine ulaşmaktan uzak görünen ve beklediği gücü yakalayamayan IKBY yönetimi maddi ve toplumsal olarak Kerkük'ü; diplomatik anlamda ise hem bölgesel hem de uluslararası temas kurma kabiliyetini kaybetmiştir. IKBY ekonomik anlamda riskin yükselmesi, yatırımların ihtiyatlı davranması ve ticari tedbir tehditleri ile ticari kapasitesini sınırlandırmış ve Kerkük petrolünden %10'luk net payını kaybetmiştir. Bu sonuçlar Barzani için içeride ve dışarıda prestij kaybına neden olmuş, Bağdat merkezi hükümetinin başarılı askeri hamleleri ile mali kayıplar bir arada değerlendirildiğinde IKBY içerisinde Barzani'ye olan tabandaki güveni de iç istikrara darbe vuracak şekilde sarsmıştır. Bu durum henüz gücünü korumaya devam eden Barzani'nin IKBY tabanı ile uzaklaştırabilir ve Barzani'nin içerdeki KYB gibi rakiplerine siyasi güç elde etme ve Barzani'yi yönetimden uzaklaştırma

hamlelerine ortam hazırlayabilir seviyededir. Bu noktada Barzani yönetiminin en büyük kartı ise bölgedeki açık destekçisi ve müttefiki konumunda hareket eden ABD'dir. Ancak Barzani ve KDP artık hem içeride hem de dışarıda eskisinden daha güçlü meydan okumalarla karşı karşıyadır ve daha rasyonel hareket etmek durumundadır.

Bağdat yönetimi açısından bakıldığında, Kerkük operasyonu dahil referandum sonrası IKBY'ye karşı yürüttüğü başarılı operasyonlar ve net tavrı ile İbadi hem parlamentoda kendisine hükümetine yönelik eleştirilere cevap vermiş ve bir sonraki dönemine olumlu anlamda yatırım yapmış, hem ülkenin güneyindeki referanduma ilişkin huzursuzluğu ve endişeleri azaltmış hem de bir yandan Kürt bağımsızlığına sert bir tavırla karşı duran Türkiye, İran gibi komşu ülkelerle, diğer yandan da bölgede ABD'nin ve bağlantılı olarak Barzani'nin karşısında duran Rusya ile ilişkilerini güçlendirerek bölgedeki konumunu sağlamlaştırmıştır.

Bölgedeki Kürt hareketlerinin bir diğer muhatabı olan Şam yönetimi ise Rusya'nın da desteğiyle stabilitesini güçlendirmiş olarak hareket etmekte ve bölgedeki gelişmelere eskisi kadar sessiz kalmamaktadır. Bu anlamda Suriye'deki PYD ile muhatap olan Şam yönetiminin Irak Şiilerine Kürtleri bastırması yönünde destek vermesi beklenen bir durumdur. Bunun yanında Barzani ve PYD arasında tam birlik görülmemektedir ve araları

açık olarak izlenmektedir. ABD'nin açık destek verdiği ve kalkan olduğu PYD ile Barzani'nin aynı noktada buluşturulması Kürt bloğunu birleştirebilmek için ABD'nin önündeki adımlardan biri olarak ilerleyen dönemlerde izlenebilir. Bunun yanında ABD'nin bölgedeki en önemli müttefiki İsrail'in Suriye'ye gerçekleştirdiği ve sayıları toplamda 130'a ulaşan hava saldırıları bölge sarmalında cephelemleri netleştirmektedir. ABD'nin açıktan destek verdiği, İsrail'in ise çekimser görünse de karşısında durmadığı Irak ile Suriye'deki Kürt siyasi merkezlerinin karşısında Türkiye, İran, Irak ve Suriye yönetimleri ile dışarıdan küresel bir oyuncu olarak Rusya Kürt hareketleri karşıtı cepheyi oluşturmaktadır. Bu karşı duruş bölgedeki diğer konu başlıkları ve kriz noktalarına da yansımakta ve diğer politik-ekonomik hamleleri de etkileyip şekillendirmektedir.

Irak'ta Bağdat yönetiminin yürüttüğü operasyonlar ile Suriye'de yürütülen Afrin, İdlib ve Menbiç operasyonları hem bölgede artık iyice gerileyen DAESH'e hem de Türkiye'nin Irak-Suriye sınır hattında kurulmak istenen entegre Kürt koridoruna darbe vurmuş ve daha sonra strateji raporunda da bahsedeceğimiz üzere Türk-Arap koridorunun ve olası bir bölgesel işbirliği hattının oluşmasına imkan vermiştir. Bu durum Türkiye - Irak arasında lojistik ve güvenlik olarak desteklenebilen yeni bir ticaret ve ilişki hattının kurulmasının önünü açabilir.

Irak Diplomatik Risk Monitörü

Diplomatik Risk

Diplomatik risk, bir ülkenin ilişki içerisinde bulunduğu ülkeler ve hükümetler ile geliştirdiği siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve diplomatik temelli ilişkilerinin güncel gidişatı ve ilişki biçimlerinin karşılıklı uygulamaya geçirilmesinden doğan, yaşanan kadim ya da güncel, süreklilik gösteren ya da anlık değişim gösteren ihtilaf, görüş ayrılığı, çıkar çatışması, söylem ve amaç farklılığı ve karşılıklı siyasi, ekonomik ve diplomatik hamleler ve iletişim sorunları gibi durumların takibi, değerlendirilmesi ve yorumlanması çerçevesinde izlenebilen, ölçümlenen ve değerlendirilebilen risk türüdür. Diplomatik risk kavramı ve konsepti, kavram olarak yeni bir terime dayansa da varlığı sosyal ve siyasi ilişkilerin kurulduğu ve insanın toplumsallaştığı en eski dönemlere kadar dayanır. Bu anlamda devletlerin, devletlerin kurumlarının, ülkelerin, toplumların ve toplumların içinden çıkan kamu, özel ve sivil toplum kurum ve kuruluşlarının birbirleri ile olan faaliyet ve ilişkilerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen bir risk türü olarak diplomatik risk kendine özgü takip çalışması ve değerlendirme kriterleri ile ölçülerek, güncel olarak Politicon World tarafından Diplomatik Risk Endeksi başlığı altında

sunulmaktadır. Bunun yanında, Politicon World, bu endeksi oluştururken, öncül örneklerden ve çeşitli kaynaklardan konsept ve biçim bağlamlarında faydalanmıştır.

Türkiye-İrak İlişkileri ve Diplomatik Risk

Türkiye-İrak ilişkileri çerçevesinde izlenen güncel ilişki ve olayları diplomatik risk bakışı ile değerlendirecek olursak aşağıdaki gibi bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Son dönemde gerek Irak içerisinde gerekse Türkiye-İrak ilişkilerinde birçok gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmelerin bazıları (şimdilik) sonuca ulaştırılmış olsa da yaşanan gelişme ve ilişki yansımalarının bölgedeki etkileri devam edecek gibi gözükmektedir.

İrak ile ilgili gelişmelere bakılacak olursa, çatışma içerisinde geçen yıllardan sonra Bağdat yönetimi DAEŞ'e karşı nihai zaferin kazanıldığını ilan etti. Bunun akabinde ise yeni çatışma alanı, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin ilan ettiği bağımsızlık referandumu ile birlikte söz konusu coğrafyaya kaymıştı. Nitekim Irak ordusu Kerkük'ü ele geçirdi ve bu durum yeni çatışmalara yol açabilecek bir gelişme olarak yorumlanmıştı. Ancak süreç şimdilik sakin bir seyir izlemektedir. Her ne kadar askeri çatışmalar son bulsa da Bağdat yönetiminin zaman zaman IKBY'yi yokladığı görülmektedir. Bunun en son örneği ise Irak meclisindeki bütçe krizinde yaşanmıştır. Daha önceki yıllarda IKBY, ülke bütçesinin %17'sini almaktaydı. Ancak Irak Başbakanı Haydar el-İbadi 2018 yılı

için bölgeye %12.67'lik bir pay ayrılmasında ısrarcı oldu. Bunun üzerine Kürt milletvekilleri meclisi boykot kararı alsa da, ülkede kemerlerin sıkılması gerekliliğinin altını çizen İbadi, mecliste hazır bulunan milletvekilleri ile birlikte bütçe tasarısını meclisten geçirdi.

İrak içerisinde bir diğer gelişme ise Şii milis güç olan Haşdi Şabi üzerinedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin DAEŞ ile savaş sonrası "İranlı milisler evine dönsün" çağrısı yapmasına rağmen Bağdat rejimi Haşdi Şabi'yi "İraklı ve ulusal" ilan etmişti. Tüm bu gerilimi tırmandıracak bir diğer adım ise geçtiğimiz aylarda atıldı. Bağdat rejimi ABD'nin bu çağrısına rağmen Haşdi Şabi'ye yasal meşruiyet kazandıracak değişiklikleri yaparak Haşdi Şabi'nin "İrak emniyet güçlerinden biri olarak yasal statü kazanması ve başbakana bağlı silahlı bir kurum olmasını" kararlaştırdı.

Bununla birlikte bölgede İran etkisi giderek artarken diğer bir yandan Rusya etkisinin de artmaya başladığı görülmektedir. Rus petrol devi Rosneft, tartışmalı referandum süreci sürerken IKBY ile doğalgaz boru hattı için 1 milyar Dolar tutarında finansman anlaşmasına imza atmıştı.

Tüm bu gelişmeler Türkiye-Irak ilişkilerine de etki etmektedir. Ancak tüm bu gelişmelerin Türkiye-Irak ilişkilerine olası etkilerine geçmeden önce son dönemdeki iki ülke arasındaki ilişkilere bakmak gerekmektedir. Öncelikle olumlu gelişmeler ile başlamak gerekirse Türkiye Cumhuriyeti, Katar'da düzenlenen "Irak'ın Yeniden İmarı" adlı konferansa damgasını vurmuştur. Burada Türkiye, Irak'ın yeniden inşası için 5 milyar Dolarlık kredi açmayı taahhüt etmiştir. Bu gelişme şüphesiz ki iki ülke arasındaki yakınlaşma için önemli adımlardan biri olacaktır.

Ancak bölgede PKK'nın varlığı halen iki ülke ilişkilerinin geleceği üzerine şüphelerin de oluşmasına neden olmaktadır. Nitekim Bağdat yönetimi de IKBK de henüz PKK'nın nüfuz alanı olan Irak'ın Türkiye sınırında kontrolü sağlayabilmiş değil. Buna ek olarak Sincar'da PKK'nın varlığı da bir diğer tartışma konusudur. Türkiye'nin ısrarları neticesinde Irak ordusunun Sincar'ı ele geçirmesi bu konuda önemli bir gelişme olsa da Kuzey Irak'ta halen benzeri bir gelişme yaşanmamıştır. Nitekim Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Bir gece ansızın Sincar'a gireriz, oradaki PKK'lıları temizleriz" sözüne karşılık, Irak Cumhurbaşkanı Fuad Masum'un "Şengal'in ikinci bir Afrin olmasından endişelendiklerini" vurgulayarak Türkiye'ye Başika'dan çekilme çağrısı yapması ya da Irak Dışişleri Bakanı İbrahim el-Caferi'nin "Irak'ın,

komşu ülkelerden askeri operasyon düzenleyecek herhangi bir gücün toprakları üzerindeki varlığına izin vermeyeceğinin" altını çizmesi ilişkilerdeki kaygan zemini gözler önüne sermektedir. Buna karşılık, Türkiye'nin Irak'a Sincar için ortak operasyon teklif etmesi ve Dışişleri Bakanı Mevlut Çavuşoğlu'nun Irak ile ortak bir şekilde Sincar'a operasyon yapılacağını ilan etmesi, tarafların uyumlu ve doğrudan çatışmayan aktörler olarak bir gelecek inşa etmek için çabaladıklarının bir göstergesidir. Nitekim tüm bu gelişmeler neticesinde yerel kaynaklardan alınan bilgilere göre Türk Silahlı Kuvvetleri bölgeye 8 helikopterlik asker takviyesi yapmıştır.

Tüm bu gelişmeler ışığında Türkiye-Irak ilişkilerine dair birtakım öngörülerde bulunmak mümkündür. Türkiye-Rusya-İran'ın Suriye üzerinde başlattığı Astana süreci, bu üç garantör devlet arasında, bölge üzerine işbirliğinin gelişmesini sağlamaktadır.

Diplomatik Riskin Yüksek Olduğu Ülkeler

Suriye
Mısır
İsrail
Avusturya
Birleşik Arap Emirlikleri
Amerika Birleşik Devletleri
Suudi Arabistan
Hollanda
Almanya
Libya

Diplomatik Riskin Düşük Olduğu Ülkeler

Katar
Rusya
Azerbaycan
Malezya
Ukrayna
Gürcistan
İran
Fransa
Çin Halk Cumhuriyeti
Sudan

Ancak Suriye’de genel resmin belli olmaya başlamasıyla birlikte aynı zamanda bölgede güç mücadeleleri de ortaya çıkmakta ve bu mücadele üç devlet arasında da gözlemlenebilmektedir. Nitekim Rusya, Ankara’daki son Astana sürecine dair zirvede Kürtlerin de sürece dahil edilmesi gerekliliğini savunurken, İran Türkiye’nin Suriye’den çekilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Bu durum, Rosneft şirketi örneğinde de görüleceği üzere Irak üzerinde etkisini arttıran/arttırmaya çalışan Rusya’nın, Haşdi Şabi ve Şii hilali atılımları ile ülkede güç kazanan İran’ın ve kredi taahhüt atılımı ile ülkeye yönelik yatırıma sıcak bakan ve yeniden inşa pozisyonun açık tutan Türkiye’nin ilişkilerini etkileyebilir.

Nitekim her ne kadar Suriye üzerine de olsa Astana sürecinin kaderi, Türkiye-Irak ilişkilerine de doğrudan etki edecektir.

Bu tabloya bakıldığında Türkiye ile Bağdat hükümeti arasında izlenen diplomatik risk oranı, IKBY ile Türkiye arasında izlenen diplomatik risk oranında göre düşük ve görece daha stabildir. Türkiye-Irak arası yatırım pozisyonlarında ise, Irak’ın yeniden inşasına ilişkin fırsatlar ve atılımlar açısından merkez ve Batı Irak için ihtiyatlı davranılması gereken ancak umut verici bir olumluluk düzeyinde, Kuzey Irak için ise yatırım konumlanmasında, diplomatik anlamda oldukça riskli ve dikkat edilmesi gereken üst tolerans limitine dayanmış durumdadır.

ORTA VE UZUN VADELİ POLİTİK RİSK PROJeksiYONU

Orta Vadeli Projeksiyonda Irak İçin Öngörü ve Beklentiler (1-5 Yıl)

- IKBY bağımsızlığa ulaşamayacak ve otonom bölgede sınır kontrolleri ve güç pekiştirmede ivme kaybedecektir. ABD’den göreceği destek Bağdat yönetimi ile masaya oturma ve diyalog eksenli müzakere yürütebilme sürecinde IKBY’nin tek şansıdır.
- IKBY ve Bağdat yönetimi arasında iç savaş beklenmemektedir. Bu hem tarafların özellikle IKBY’nin tercih edeceği bir seçenek olmaktan uzaktır hem de ABD bu noktada ağırlığını hissettirecek ve süreci her iki taraf nezdinde kontrol altında tutmaya çalışacaktır.
- Mesut Barzani gördüğü tepkiler ve mevcut durumun bağımsızlığa elverişli olmaması sebebiyle referanduma karşı olan ve diyalogun sürdürülmesi gerekliliğine inanan yeğeni Neçirvan Barzani’yi kendinden sonra yönetimde temsilci olarak destekleyecek ve IKBY referandum ile kaybettiği mevzileri geri kazanmaya çalışacaktır.
- İbadi yönetimi referandum sonrası Şii Haşdi Şabi örgütünden aldığı destekle de kısa vadede göreve devam

edebilecek, ancak başkaca siyasi aktörleri de bulunan Şiilerin merkezi yönetimdeki etkinliği devam edecektir.

- Şii düşüncesinin bölgedeki hamisi konumunda bulunan İran'dan destek alan ve referandum sürecinde ve sonrasında gösterdiği net ve başarılı tavır ve hamlelerle Türkiye ile yakınlaşan Bağdat yönetimi ve yakınlaşmanın tarafları, karşılarında Kürt hareketi destekçisi ABD'yi bulacaklardır. Rusya'nın tavrı ise ABD'nin tam karşısında bu nedenle orta vadede Irak merkezi hükümetinin yanında yer almak olacaktır.
- Şii ağırlıklı Bağdat yönetimi ile Kuzey Irak Kürtleri arasında sıcak çatışma ve iç savaş orta vadede beklenmemektedir ancak Bağdat yönetimi ülkenin batısında yoğunlaşan ve 2003 ABD müdahalesinden bu yana iktidardan uzaklaştırılan Sünni nüfusun huzursuzluklarını ve taleplerini giderebilecek gibi görünmemektedir. Şii güç toplaşması ve kontrolünün ve komşulardan desteğin artması ile buna yönelik bir iradeyi henüz sergilememiş olan Bağdat yönetimi, huzursuz ve isyancı Sünni topluluğun bu biriken enerjisini daha önce DAEŞ gibi örgütlere kanalize etmiş olan Sünni liderlerin ve eski Baasçı subayların tekrardan aynı doğrultuda hareket etmeleri ve Irak'ta yenilen ve ülkede

yok olmaya yüz tutan DAEŞ'in yerini yeni tip isyancı ve çatışmacı örgütlenmelere bırakacağı gerçeği ile karşı karşıya kalacaktır. Bu durum ülkenin batısında istikrar ve huzurun ve çatışmasızlığın sağlanamayacağı, ülke ve bölge politik ve güvenlik risklerinin artacağı ve Irak'ın tüm kesimlerinde politik istikrarın ve güvenlik kontrolünün sağlanamayacağı sonucuna bizi götürecektir. Irak'ın batısı şu aşamada DAEŞ ve türevi örgütlerin Türkiye'ye düşmanca bakışı ve referandum sonrası Bağdat yönetimi ile Türkiye'nin yakınlaşması düşünüldüğünde Türkiye için en riskli bölgedir.

- İran ile yakınlaşan Bağdat yönetimi, bölgede Sünni düşüncesi ve kimliğinin öncülerinden biri konumunda bulunan ve ABD'nin organik müttefiki olan Suudi Arabistan'ın ve halihazırda ekonomik sorunları devam eden ve iç sosyal muhalif patlamaların güçlü bir ihtimalle beklediği İran'ı sürekli güvenikleştirme ile tehdit kabul eden Trump yönetiminin baskı ve zorlamalarına maruz kalacak bu durum Irak'ı politik, ekonomik ve askeri yönlerden zor durumda bırakacaktır. Hatta yönetime geldiği günden itibaren İran'a yönelik yaptırımların yeniden masaya konması gerekliliğini dile getiren Trump yönetiminin olası bir

yeniden İran ambargosu başlatılması hamlesini devreye sokması durumu İran desteği ile ayakta duran Şii merkez siyasi iktidarını ve Irak hükümetinin siyasi-ekonomik manevra alanını daraltabilir ve bölgedeki konumunu zayıflatabilir. Ancak Irak denge politikasını ve Barzani ve bağımsızlık karşıtı politikasının bölgenin dengelerini dikkate alarak kendi çıkarına kullanabildiği sürece gücünü, konumunu ve başarılı operasyonlarla bölgede kazandığı ivmeyi koruma eğiliminde olacak gibi görünmektedir.

- Bağdat yönetimi ülkede ve sınırlarında dış ilişkilerde tek yetkili otorite olmak talebindedir ve referandum sonrası meşruiyet ve ivme kaybeden Barzani yönetimine karşı kozlar elde etmiştir. Bunun yanında gerçekleştirdiği operasyonlar ve askeri ilerlemelerle sınırlarda kontrolü de tam anlamıyla sağlayabildiğinde, Irak'ın toprak bütünlüğü tezleri güçlenecek ve bu tezler Türkiye, İran ve Rusya tarafından da destek görecektir. Bunun yanında oluşan Türkiye Irak sınırında oluşacak Türk-Arap koridoru, yatırımların ve ticaretin güvenli bir rotada ve iklimde ilerlemesi ve yeni ticari ilişkilerin kurulabilmesine imkan verecek ve Irak'ın Türkiye'den yönelecek yatırımlar ve ticaret anlamında yeni bir düzeye olumlu anlamda taşıyacaktır.

Bağdat yönetimi ile Türkiye'nin yakınlaşması ve özellikle referandumdan sonra Türkiye'nin ilişkilerde tek muhatap olarak Irak merkezi hükümetini göreceğini bizzat Cumhurbaşkanı'nın ağzından açıklaması, ilişkileri güçlendirecek ve iyi ilişkileri devam ettirebildiği ölçüde politik, ekonomik ve ticari olarak Irak'ın konumunu güçlendirecektir. Ancak Suriye'nin kuzeyindeki unsurlara karşı sınır-ötesi askeri operasyonlarını devam ettiren Türkiye'nin, Irak'ın kuzeyinde terör unsuru olarak tanımlayacağı gruplara yönelik yeni bir operasyonu gündeme getirmesi ilişkileri net olarak zedeler ve olası Türk-Arap ticaret koridoru fırsatına darbe vurabilir. Fakat bu ihtimal şimdilik tarafımızca düşük ihtimalli olarak görülmektedir.

Irak'ın Geleceğine İlişkin Uzun Vadeli Öngörü ve Beklentiler (10 Yıl)

Irak'ın geleceğine ilişkin politik temelli öngörüler, ülkenin kendine özgü çok etnikli ve çok mezhepli yapısını ve geçmişinde yaşadığı etnik ve mezhep temelinde iç çatışma ve şiddet ortamını ve yaşadığı savaşları göz önünde bulundurduğumuzda, ülkenin toprak

bütünlüğü üzerinden iki farklı yola çıkmaktadır.

Toprak Bütünlüğünün Devamı Senaryosu (%70 İhtimal)

Irak'ın toprak bütünlüğü, Kuzeyde IKBY bölgesi otonom yapısını ve özerk statüsünü devam ettirmekle birlikte esasında kırılğan bir federatif yapıya dayanacaktır. Batıdaki Sünni isyanının bastırıldığı, potansiyel bir kanlı ve uzun süren çatışma ortamının sahne aldığı bir Irak projeksiyonu, en yüksek ihtimalli senaryodur. Sünni isyanı, ülkenin kuzeyi ve batısında işlevsel bir devlet kurulması için yeterli olmayacaktır. İstikrarsızlık ve ekonomik sorunlar isyanı güçten düşürecekler. Sünni liderleri, Saddam Hüseyin (1979-2003) döneminde politik iktidara sahip eski Baas Partisi üyeleri ve güvenlik personelleri ve DAES gibi diğer militan grupları kapsayan isyankarlar grubunun farklı ajanda, gündem ve gelecek tahayyülleri zamanla merkezi hükümete yönelik kolektif, organize ve planlı bir isyan organize edilmesini engelleyecek ve isyanı zayıflatacaktır.

Irak merkezi hükümetinin zaman içerisinde, ülkenin parçalara ayrılma riskine sahip olduğunu göz önünde bulundurması ve özellikle ABD'den göreceği dış baskılar ile ülkedeki azınlıklar için daha kapsayıcı ve uzlaşmacı olmaya zorlanacağına inanıyoruz. Sonuç olarak Sünni blok, ülkenin batısı ve kuzeyi için Sünni isyanına alternatif bir çözüm zemini önerebilir. Uzlaşma zemini

kurulduğunda en azından radikal terör unsurları hariç Sünni nüfus ve liderler ayrı bir devletleşme sürecine giremeyecekleri için federatif yapıya ve Bağdat hükümeti ile karşılıklı bağımlı çalışma düzenine geçecekler ve bu durum radikal terör unsurlarının yaşama şansını en aza indirecektir.

Son durumda, kuzeyde ve batıda Sünni varlığı, güneyde Şii çoğunluğun varlığı ve kuzeydoğuda Kürt bölgesi ile etnik ve mezhepsel parçalara bölünmüş kırılğan bir federal devlet organizasyonu Irak için en beklenen senaryodur. Yeniden bir ulusal mütabakat ile üniter ve istikrarlı Irak devletinin inşası ve teşekkülü ise 10 yıllık projeksiyonda Irak'ın geçmişi, iç dinamikleri ve küresel konjonktür dikkate alındığında ihtimal dahilinde değildir. Buna karşın Irak'ın resmi birleşik yapısı sürse de, şiddetin yüksek dozu önümüzdeki yıllarda da devam edecek ve ülkenin kuzey ve batı bölgelerinin yönetilmesi büyük bir problem olarak kalmaya devam edecektir. Bu durum politik istikrarsızlığı besleyecek ve politik, güvenlik ve ekonomik riskleri doğal olarak yüksek seviyede tutmaya devam edecektir. Bu açıdan uzun vadeli yatırımlar için Irak, kısa ve orta vadeli projeksiyonda olduğundan daha riskli bir durumda kalacaktır. Özellikle tesis yatırımları için Irak'ın tercih edilmesi uzun vadede tavsiye edilmemektedir.

Toprak Bütünlüğünün Sonu: Irak Devleti'nin Parçalanması Senaryosu (%30 İhtimal)

Irak'ta uzun süre devam edecek ve kendi iddialarına ve ayrılıkçı iradelerine sahip Sünni, Şii ve Kürt grupların, dış aktörler tarafından tanınsın ya da tanınmasın, mini devletlerini kurması ile sonuçlanacak olan şiddet ve iç savaş ortamının olumsuz sonuçları önlenemez olacaktır. Özellikle, DAES ve türevi terörist grupların, sonunda kendi bölgelerinde yenilseler bile, Bağdat ve ülkenin güneyine sıçrayacak ve etnik ve mezhepsel bir çatışma ve şiddet ortamı yaratacak terörist saldırıları için ortamın doğması kaçınılmaz olacaktır.

Sonuç, güneyde ve doğuda Şiilerin, batıda Suriye'ye uzanan bir Sünni devletinin, kuzeyde ise acemi bir Kürt devletinin bulunduğu biçimsel bir ayrılığa varacaktır. Kürtlerin bağımsızlık referandumu ve bağımsızlık yönünde kullanılan oyların ezici çoğunlukta olması ayrılıkçı risklerin altını çizmektedir öte yandan, bu referandumun bağımsızlığı getirmesinden çok IKBY için daha güçlü bir otonomi ve özerklik sağlamasını beklemekteyiz.

Bu senaryo, özellikle radikal grupların militanlarının kuzey ve batıda sınırlı da olsa varlığını sürdürmesi göz önünde bulundurulduğunda ülke ve bölge istikrarına ve düzenine kalıcı ve büyük darbeler vuracak ve büyük riskleri beraberinde getirecektir.

IRAK PCW STRATEJİ RAPORU

Anahtar Riskler

- DAES'in mağlup edilmesine rağmen mezhepsel ayrılıklar halen yüksek seviyededir. Bağdat yönetimi DAES'ten geri aldığı topraklarda yeniden düzenin inşası sürecini başarılı bir şekilde idare edemezse Sünni kesimin huzursuzluğu yeniden şiddete ve süreklilik gösteren çatışmaya dönüşebilir.
- Başbakan Haydar el-İbadi, parlamentoda maruz kaldığı ithamların da etkisiyle parti ve parlamentodaki desteğini kaybedebilir. Bu durum siyasi partilerin politik güç iştahını körüklenebileceği daha belirsiz bir siyasi mücadele ortamına ve Irak'ın geneli için politik istikrarsızlığın artmasına, hükümet belirsizliğine, yönetim karmaşasına ve politik riskin daha da yükselmesine yol açabilir.
- Referandum sonrası yeni bir boyuta ve düzeye ulaşan Bağdat-Erbil hattı ilişkileri sürekli izlenmesi gereken bir kriz hattını oluşturmaktadır.

Genel Görünüm

- Kürdistan Bağımsızlık Referandumunda evet oylarının ezici

çoğunlukla kazanması sonra IKBY ile Bağdat arasındaki gerilimde Erbil'e müzakere gücü ve IKBY içindeki sorunların çözülmesi için pozitif bir ivme kazandırmıştır. Ancak, bu sonuç ayrıca Bağdat ve Erbil arasındaki gerilimi arttırmış ve potansiyel şiddet ve çatışma ortamına zemin hazırlamıştır ki bu durum ülke genelinde politik riski arttırmaktadır. Bunun yanında Irak Kürtlerinin bağımsızlık yönünde irade göstermesinin ülkedeki ve bölgedeki diğer azınlık grupları bu yönde cesaretlendirmesi ihtimalinin Irak ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesi için genel olarak gerilimleri ve politik risk oranlarını arttırması beklenmektedir.

- Büyük toprak kayıplarına rağmen DAES'in halen operasyonel kabiliyeti bulunmaktadır ki bu sıklıkla görülen silahlı ve bombalı saldırılar dahil terörist saldırıların yarattığı tehlikelerin devam ettiğini göstermektedir. Ancak operasyonlar bu seyirde etkili devam ettiği takdirde DAES'in operasyonel kapasitesinin bölgede sifıra inmesi beklenmektedir. Ancak Sünni kesimin huzursuzlukları giderilmemeye devam ettiği takdirde yeni şiddet eğilimli isyancı grupların bölgede doğma imkanı bulması ihtimali de yüksektir. Militarize olmuş Irak toplumu, etnik ve dini gruplar

arasındaki gerilim ve çatışmalar, Şii çoğunluk kesimin kendi iç mücadeleleri, dış güçlerin ülke üzerindeki baskı ve müdahaleci politikaları gibi unsurlar ülke için politik riskin ilk ve ikinci çeyrekte yüksek seyretmeye devam edeceğinin göstergesidir.

- Irak'ta reel gayri safi yurtiçi hasıla artışı 2018 yılında düşük hızda kalacaktır. Petrol üretimi, 2016 yılında OPEC'te kararlaştırıldığı ve 2017 Mayıs ayında kararın genişletildiği üzere kesilmiş bir hızda devam etmektedir. Bunun yanında güvenli gelirlerin yüksek petrol fiyatlarına dayandığı hasar görmüş altyapıların yeniden inşa edilmesi için çokça çaba ve yatırım gerektirdiği bir ortamda Irak'ın petrol-dışı reel sektörde parlak bir büyümeye ev sahipliği yapması beklenmemektedir.
- 2017 ve sonrasında mali pozisyonunda mütevazı gelişmeler görülen Irak'ta petrol fiyatlarında yapılan düzenlemeler ile ülke gelirlerinin artmaya başladığı görülmektedir. 2017'de gayri safi yurtiçi hasılanın %8'in oranında izlenen bütçe açığı eşdeğer oranının 2018 yılında %8.2 olmasını ve petrol fiyatlarında devam eden düşük seviyelerin bütçe açığını düşürme performansını kısıtlayacağını öngörmekteyiz. Ülkenin geçtiğimiz

Ağustos ayında uluslararası borç piyasasını başarılı dönüşünün ardından yabancı yatırımcıların iştahı ve dış desteklerin sayesinde finansal risklerin sınırlı kalacağını düşünmekteyiz.

- ABD Doları karşısında değer kaybı yaşayan Irak Dinarı üzerindeki baskıların önümüzdeki çeyreklerde de devam edecektir buna rağmen paranın kullanımı petrol fiyatları tarihi standartlarına göre düşük seviyelerde kalmaya devam ettikçe tamamen olumsuz etkilenmeyecektir. **Bununla birlikte ülkede yabancı para (özellikle ABD Doları) kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır.** Güçlü dış rezervlerin de etkisiyle Irak Merkez Bankası Dinar kurunu desteklemeye devam edecektir.

ABD'nin Müdahalesi Sonrası Yeni Savaş Alanı Olarak Irak

Nüfus çoğunluğunu Şii Arapların oluşturduğu Irak'ta uzun yıllar Sünni Arapların başı çektiği Baas Rejimi iktidarını sürdürürken, 2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahale etmesi sonrasında durum değişmiştir. Bu müdahale sonrası bir süre müdahaleyi gerçekleştiren koalisyon güçleri tarafından yönetilen Irak'ta, daha sonraki süreçte Şii'ler güç kazanırken, eski rejimde güç sahibi olan Sünni kesim

iktidardan uzaklaşmıştır. Müdahale esnasında nerede olduğu sıklıkla tartışılan Baas rejimi komutanları ise, bu dönemde yer altına çekilerek birtakım ittifaklara yönelmişlerdir. Kökenleri öncelere dayansa da bu Sünni huzursuzluğu ve eski Baasçı subayların liderliğindeki Sünni isyanı süreci, 2013 yılında Irak'ta iyice etkisini arttıran ve kendini devlet olarak ilan eden DAES'in yaptığı saldırılarla devam etmiştir.

Sünnilerin çoğunlukta olduğu illerde etkisi arttıran DAES'in Musul saldırısı bu anlamda önemlidir. Musul saldırısı esnasında Irak ordusunun çatışmadan şehri terk etmesi, hem DAES'in kazandığı gücü göstermesi bakımından, hem Irak ordusuna ait silahların DAES tarafından ele geçirilmesi açısından, hem de terör örgütünün sahip olduğu önemli petrol kaynaklarına bir yenisini daha eklemesi bakımından oldukça önemlidir. Zira bu petrol yatakları, terör örgütünün gelirlerinin önemli bölümünü oluşturmuş ve dünya tarihinin en zengin terör örgütü listesinin başını çekmesine neden olmuştur.

Ancak süreç içerisinde DAES, zamanla kendine Suriye'de daha fazla yaşam alanı bulmuştur. Bunun sebebi ise Irak'ta nüfusun çoğunluğu Şii iken; Suriye'de Sünni olmasıdır. Uluslararası koalisyonun Suriye'de gerek yerel güçleri gerekse Rusya'nın Şam rejimini desteklemesi sebebiyle Suriye'de güç kaybeden DAES, Irak'ta da benzer bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Irak ordusunun da zaman içerisinde güç

kazanmasıyla birlikte IŞİD günümüz itibariyle topraklarının ve etkinliğinin büyük çoğunluğunu kaybetmiştir.

DAEŞ'in tüm bu güç kaybına rağmen, Irak Devlet Başkanı Haydar El-İbadi'nin Mesut Barzani liderliğindeki Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ne (IKBY) yönelik gerçekleştirdiği başarılı operasyonlar neticesinde güç kazanması, Şii'lerin 2018 yılında gerçekleştirilecek olan genel seçimlerde de elini kuvvetlendirmekte ve bu durum, Şii'lerin güç kazanmasından rahatsız olan Sünnilerin tekrar aynı süreci izleyebileceklerini ihtimalini güçlendirmektedir. Her ne kadar DAEŞ'in yenilgisi ile kısa vadede Sünni Arapların büyük bir güç kaybettiği ve tekrar toparlanmalarının zaman alacağı düşünülse de, bölgedeki Şii milis güçlerinin ve İran'ın etkinliği, bu toparlanmayı hızlandırabilme etkisine sahiptir. Nitekim Orta Doğu'da El Nusra ve El Kaide gibi terör örgütlerinin varlığı düşünüldüğünde, bu durum daha net anlaşılacaktır.

Bu senaryoya ek olarak, DAEŞ'in tam anlamıyla bitirilmemiş olması da bir diğer tehdit olarak ortaya çıkmaktadır. DAEŞ'in başkent ilan ettiği Rakka'nın düşmesi ile birlikte gerilla savaşına dönecek olma ihtimali de bulunmaktadır. Nitekim askeri konuda gerek sahada savaşma tecrübesiyle, gerekse eski Baas rejimi askerlerin örgüt içindeki etkinliği sebebiyle savaş taktiğini değiştirerek, varlığına gerilla taktiğiyle devam edecek gibi gözükmektedir. Nitekim ABD'nin Irak müdahalesi ile başlayan

süreçte El Kaide'nin bunu deneyerek Irak'ta sıklıkla bomba patlatması, bu konuda tecrübe kazanmalarını sağlamıştı. DAEŞ'in kaybettiği topraklar neticesinde bu tecrübesini hayata geçirip önce bölgesel direnme, daha sonra (tıpkı güçlendiği dönemde yaptığı gibi) farklı coğrafyalardan devşirdiği askerleri ile bu durumu küresel bir hale getirmek isteyebileceği öngörülebilir.

Irak ordusunun DAEŞ ile savaşına dair senaryolar, Türkiye'den bölgeye yatırım yapmak isteyen şirketleri de derinden etkilemektedir. Zira DAEŞ, Türkiye'yi "Cihad Bölgesi" ilan ederek, Türkiye'ye karşı savaş ilanını açmıştır. Bu durum olası senaryolardan birinin gerçekleşmesi halinde, bölgeye uzun vadeli yatırım yapmayı planlayan Türkiye merkezli şirketler için bir tehdit oluşturacaktır.

İç Çatışmalar Sarmalında Irak ve Bölgesel Güvenlik

Irak, günümüzde çok taraflı bir iç çatışma alanı halini almıştır. Gerek Sünniler ile Şiiiler arasında yaşanan gerginlikler, gerek IKBY'nin gerçekleştirdiği bağımsızlık referandumu sonrasında Bağdat rejiminin IKBY'ne yönelik başlattığı askeri operasyon, gerekse IKBY içinde yaşanan Erbil-Süleymaniye söz düellosu Irak'ı çok boyutlu bir çatışma haline sokmaktadır.

Savaş başlıklı analizde ele alındığı üzere Şiiilerin nüfuz kazanmaya devam etmesinden rahatsız olan Sünnilerin önemli bir kısmı DAES adı altında Irak'ta önemli bir alanı ellerine geçirseler de bu durum günümüzde geçerliliğini kaybetmiş ve Bağdat rejimi Irak'ın genelinde durumu kontrol altına almıştır. Ancak Şiiilerin liderlik yaptığı Haşdi Şabi ve Bağdat rejiminin Irak'ın geçmişinde sıklıkla yapılan mezhep temelli bir iç politika izlemesi halinde, bu sürecin tekrar etmesi beklenebilir.

DAES'e karşı savaşta IKBY topraklarını önemli ölçüde genişletmiş ve Irak Anayasası'nda tartışmalı bölgelerde dahi (Kerkük gibi) söz sahibi olmaya başlamıştı. Ancak Mesut Barzani'nin IKBY için bağımsızlık referandumu kararı alması ve bunu uygulaması, Irak içerisinde yeni çatışma alanını ortaya çıkarmıştır. IKBY'nin komşuları olan Türkiye, İran ve Bağdat yönetiminin birlikte hareket etmesi IKBY'nin elini kolunu bağlamıştır. Daha sonraki süreçte Bağdat yönetiminin IKBY'ne yönelik başlattığı operasyonda Kerkük'ü 24 saat geçmeden ele geçirmesi şu dört durumu ortaya çıkarmıştır.

1. **IKBY'nin askeri gücünün sanılandan daha düşük olduğu anlaşılmıştır.**
2. **Bağdat yönetiminin askeri gücünün sanılandan daha güçlü olduğu anlaşılmıştır:** Nitekim aynı Irak ordusu, ülkenin en büyük ikinci ili olan Musul'da Haziran 2014'te arkasına hiç çatışmaya girmeden şehri DAES'e

teslim etmişti. Bu gelişme, Irak ordusunun toparlanma hızını da gözler önüne sermiştir.

3. **Türkiye-İran-İrak Yakınlaşması:** Türkiye ile İran Kasr-ı Şirin Antlaşmasından günümüze ciddi bir çatışma yaşamasalar dahi, bölgedeki çıkarları sürekli olarak çatışma göstermiştir. Buna ek olarak İran'da 1979 yılında gerçekleştirilen İslâm Devrimi, laikliği temel değerlerden biri olarak benimseyen Türkiye için İran'ın bir tehdit olarak algılanmasına sebep olmuştu. Ayrıca bu devrimden sonra Batı dünyası için de İran'ın bir tehdit olarak algılanması, Türkiye'nin de bu blokta yer alma isteğinden ötürü Türkiye-İran yakınlaşmasının önündeki bir diğer engeli teşkil ediyordu. Tüm bu tarihsel sürece rağmen, İran'ın bağımsız bir Kürdistan'ı istememesi ve Türkiye'nin de aynı düşüncelere sahip olması, IKBY'nin bağımsızlık referandumuna karşı ortak tavır almalarına ve bu ortak politika izleme süreci ile de ilişkilerin gelişmesine olanak sağladı. Benzer şekilde Suriye'nin geleceğine dair Türkiye, Rusya ve İran'ın garantörlüğünde devam eden Astana görüşmeleri de işbirliği umutlarını arttırmaktadır. Ancak işin bir diğer boyutu daha bulunmaktadır. Zira İran'ın nüfuz etmek istediği alan ile Türkiye'nin

nüfuz etmek istediği alanın aynı olması, bu iş birliğinin uzun süreli olması önündeki en büyük engeli teşkil etmektedir.

Benzer bir durum Bağdat yönetimi ile Türkiye arasında da görülmektedir. Özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin peşmergeyi eğitmek için Başika'ya gitmesi, Bağdat yönetimi ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştu. Aynı sebeple Haşdi Şabi Türkiye'yi tehdit etmiştir. Ancak İran ile ilişkilerle benzer şekilde IKBY'nin bağımsızlık referandumu Bağdat ile Ankara arasındaki buzları şimdilik eritmiş gözükmektedir. Irak ordusunun Türkiye'nin Irak sınırında başlattığı askeri tatbikata katılması bunun en somut göstergelerinden biridir. Ayrıca Türkiye, Bağdat'ın isteği doğrultusunda peşmergeyi eğitime faaliyetine son vermeye başlamıştır. Bu durumu Başika'dan Türkiye'nin çekilme sürecinin takip edeceğini ön görmek zor değildir. Ancak burada da işin bir diğer boyutu daha vardır. Irak'ta giderek artan İran etkisi, olası bir Türkiye-İran çıkar çatışmasında Türkiye'yi olumsuz etkileyebilir. Ayrıca Irak'ın kuzeyinde varlığını sürdürmeye devam eden PKK, Türkiye-İrak ilişkilerinin gelişmesindeki en önemli engellerden birini teşkil etmektedir. Zira Türkiye

Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yaptığı konuşmalarda, PKK'yı Irak'ın yok etmemesi durumunda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Irak'ta PKK'yı yok edeceğini beyan etmesi, olası Irak'ın bu sorunu çözmemesi durumunda ilişkilerde gerilime neden olacaktır.

4. IKBY içi çatışma riski: Bağımsızlık referandumu sonrasında Bağdat yönetiminin başlattığı operasyon sonucu Irak'taki Kürtlerin homojen bir yapıya sahip olmadığını gözler önüne sermiştir. Kerkük operasyonu esnasında Talabani'nin liderlik yaptığı Süleymaniye peşmergelerinin çatışmadan bölgeden çekilmesi, Barzani'nin liderlik yaptığı Erbil yönetimi tarafından "Kürtlere ihanet" olarak nitelendirilmiştir. Süreç şu anda söz düelloları şeklinde devam etmektedir, zira Celal Talabani'nin ölümü sonrası Süleymaniye'de Talabani ailesi içerisinde başlamıştır; Mesut Barzani'nin olası istifası sonrası da Erbil'de Barzani ailesi içerisinde liderlik mücadelesi başlayacaktır.

Liderlik mücadelesine rağmen, Erbil merkezli Kürdistan Demokratik Partisi'nde (KDP) liderlik koltuğunu Neçirvan Barzani'nin; IKBY'nin

ikinci büyük partisi olan Süleymaniye merkezli Kürdistan Yurtseverler Birliği'nde (KYB) liderlik koltuğuna Kubat Talabani'nin oturmasını beklemekteyiz. Mesut Barzani'nin, KDP liderliğine oğlu Mesrur Barzani yerine yeğeni Neçirvan Barzani'yi düşünmektedir. Bunun sebebi olarak ise Neçirvan Barzani'nin referanduma sıcak bakmaması ve diplomasıyı ön plana çıkarması gösterilebilir. Referandumun sonucunu ağır bir şekilde ödeyen Mesut Barzani'nin, ateşli bir bağımsızlık savunucusu ve gerekirse savaşmayı göze alacak asker kökenli oğlu Mesrur'u liderlik için düşünmeyeceği söylenebilir.

Irak ordusunun operasyonları neticesinde IKBY ile Bağdat arasında diyaloglar başlamış ve olaylar şu anda durulmuş gözükmektedir. Ancak şu anki en büyük tartışma konusu sınır kapılarının kimin elinde olacağına yöneliktir. IKBY'ndeki bağımsızlık referandumu sonrasında, Bağdat yönetimi IKBY'nin elinde bulunan kuzey sınır kapılarının yönetiminin merkezi hükümete bırakılması yönünde Erbil'e baskılarını sürdürmektedir. Türkiye de artık Irak ile ilişkilerde

tek muhatabın Bağdat olacağını vurgulamasıyla, ticari ilişkiler Bağdat ile ilişkiler üzerinden yürütülecektir. Erbil'in sınır kapılarını Bağdat ile peşmergenin birlikte yönetmesi şeklinde ortaya attığı fikir ise Bağdat tarafından kabul görmemiştir ve bu sorun halen geçerliliğini korumaktadır.

Bölgesel Çatışmalar ve Irak'a Olası Etkiler

Irak, jeo-politik ve jeo-stratejik konumu sebebiyle zor bir coğrafyada bulunmaktadır. Batısında çatışma içindeki Suriye; güneyinde görece istikrarlı, ancak Saddam Hüseyin'in işgal girişiminde bulunduğu Kuveyt ve Sünni görüşün katı savunucusu Suudi Arabistan; doğusunda Şii görüşün katı savunucusu İran; kuzeyinde ise Türkiye bulunmaktadır.

Bu konum, Irak'ın çoklu güç mücadelelerinin savaş alanı haline almasına neden olmaktadır. İlk Suriye iç savaşı ile başlanacak olursa, Suriye'de etkin bir şekilde varlığını sürdürmeye devam eden radikal İslâmî itikatların, Irak'ta nüfuz kaybetmeye devam eden Sünnilere sığmasına ve Irak'ta da yaşam alanı bulmalarına neden olabilir. Kısacası DAEŞ'in Irak'ta başlayıp Suriye'ye sığması durumunun tersi, bu kez Suriye'den Irak'a yönelik gerçekleşebilir. Nitekim Irak'ta

varlığını sürdüren ve Şiilerin başı çektiği Haşdi Şabi örgütünün etkinliği de Sünniler nezdinde rahatsızlığa sebep olmaktadır.

İkinci olarak ise Suudi Arabistan-İran nüfuz mücadelesi alanı olarak Irak ele alınabilir. Nitekim Şiiliğin Irak'ta nüfuz kazanmaya devam etmesi, bölgede Hizbullah'ın varlığına ek olarak Irak'ta Haşdi Şabi'nin etkinliğini arttırması Suudi Arabistan'ı en çok düşündüren konulardan biridir. Nitekim Suudi Arabistan, güney komşusu olan Yemen'deki iç savaşta İran'ı suçlamakta ve bu bölgede İran ile halihazırda nüfuz mücadelesi vermeye devam etmektedir. Aynı şekilde Lübnan'da da benzer bir durum yaşanmaktadır. Lübnan'da Sünni lider ve başbakanlık yapmış olan Refik Hariri 2004 yılında istifa etmiş, ancak 2005 yılında bombalı araç saldırısında hayatını kaybetmişti. Sonrasında Refik Hariri'nin oğlu Saad Hariri Lübnan'da başbakanlık görevini sürdürmekteydi. İran'ın ruhani lideri Ayetullah Ali Hamaney'in başdanışmanı Ali Ekber Velayeti ise 3 Kasım 2017 tarihinde Lübnan'a gelerek Başbakan Saad Hariri ile görüştü. Bu görüşmeden bir gün sonra Saad Hariri İran rejimini Arap devletlerinin iç işlerine karışmakla itham etmiş ve babasının öldürülmesine benzer bir şekilde kendi hayatının da tehdit edildiğini ileri sürerek görevinden istifa etmiştir. Tüm bu denklemler, Suudi Arabistan için tehlike arz etmektedir.

Üçüncüsü ve ikincisi ile ilişkili bir biçimde ABD&İsrail-İran nüfuz mücadelesi alanı olarak

Irak ele alınabilir. ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'un Suudi Arabistan ziyareti esnasında Haşdi Şabi'nin "evine dönme" çağrısı yapması ve Irak'ın buna olumlu yaklaşmaması da gerilimi arttırmaktadır. ABD ile İsrail'in İran üzerinde daha fazla baskı kurulması yönündeki çağrıları ve hatta İsrail'in İran'a yönelik askeri seçenekleri açıkça ifade etmeye başlaması, İran nüfuz alanına yatkın bir şekilde varlığını sürdüren İbadi rejimine yönelik gelecekte bir dış müdahale riskini de canlı tutmaktadır. Her ne kadar Bağdat yönetimi ABD ile İran arasında denge politikası izlese de, yakın bir gelecekte bu durum İbadi'yi İran-ABD arasında tarafını seçmek zorunda bırakabilir.

İran ile ABD arasındaki tek çatışma ihtimali Haşdi Şabi ya da İran'ın bölgede artan etkinliği gibi gözükmemektedir. Donald Trump'ın ABD Başkanı seçildikten sonra İran konusunda selefi olan Barack Obama'dan ayrı bir politika izlemesi ve İran'ın 2015 yılında imzalanan nükleer anlaşmaya uymadığını ileri sürerek anlaşmanın sonlandırılması ya da yeniden müzakere edilmesi çağrısında bulunması krizin tekrar alevlenmesine neden olmuştur. ABD Başkanı Donald Trump bu konuyu ABD kongresine taşırken, İran ise bu suçlamanın asılsız olduğunu ileri sürmüştür. İran bu iddiayı reddetmekle kalmamış, İran'ın ruhani lideri Ayetullah Ali Hamaney ABD'yi İran'ın bir numaralı düşmanı ilan ederek ABD'ye meydan okumuştur.

Bölge DAES sonrası döneme hazırlık yaparken, İran bir numaralı gündem maddesi olarak kalacak gibi gözükmektedir. Bu da gittikçe İran'ın nüfuz alanı içine daha fazla girmekte olan Irak'a yönelik de dış müdahale seçeneğinin ağır basmasına neden olmaktadır. Ancak bu sefer ABD, 2003 dönemine benzer bir şekilde uluslararası meşruiyete ve uygun zemine sahip değildir. Zira Rusya her geçen gün bölgedeki etkinliğini arttırmaktadır. Bu noktada, söz konusu senaryonun gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinde Rusya kilit bir rol oynayacaktır. Ancak Rusya'nın kilit rolüne rağmen, ABD ve İsrail Ortadoğu konusunda İran'ı birincil gündem maddelerine almış gibi gözükmektedir.

Bu durum Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. NATO'nun en güçlü ikinci ordusu konumunda olan Türkiye, bir diğer yandan günümüzde Rusya ve İran ile de ilişkilerini geliştirmektedir. Rusya'nın olası bir İran-ABD&İsrail çatışmasında oynayacağı kilit role ek olarak, Türkiye de bölgedeki bir diğer kilit unsur olmaya devam etmektedir. Her ne kadar Türkiye, Batı ülkeleri ile gerilimli ilişkilere sahip olsa ve buna karşılık Rusya ve İran ile ilişkilerini son dönemde geliştirse de, orta ve uzun vadede çıkarları Rusya ve İran ile çatışma potansiyeline sahiptir. Zira Rusya'nın Şam rejimine verdiği açık destek ve İran'ın bölgede artan etkinliği Türkiye'nin çıkarlarıyla çatışsa da, durum şu anda kontrol altında tutulabilmektedir. Ancak bu durum orta ve

uzun vadede bu durum büyük bir risk taşımaktadır. Bu sebeple Türkiye'nin gelecek yıllarda hangi tarafı destekleyeceği/desteklemeyeceği ya da arabulucu olup olmayacağı soruları, sorunun çözümündeki belirleyici unsurlardan birini oluşturacaktır.

Irak ve Uluslararası Güvenlik Toplulukları

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı verilerine göre Irak'ın taraf olduğu başlıca uluslararası kuruluşlar şunlardır: Birleşmiş Milletler, Arap Ligi, İslam İşbirliği Teşkilatı, OPEC, OAPEC (Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü), Bağlantısızlar Hareketi, Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü-gözlemci), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü).

ABD'nin Irak'tan çekilme süreci başladıktan hemen sonra IŞİD terörünün ortaya çıkması, Irak'ın kendini korumakta yaşadığı zorlukları gözler önüne sermişti. Ancak IKBY'ye yönelik Irak'ın başlattığı askeri operasyona ek olarak Irak ordusunun Türkiye ile ortak tatbikat yapması, Irak ordusunun hızla bir toparlanma süreci atlattığının kanıtı niteliğindedir. Buna rağmen Irak'ın uluslararası güvenlik topluluklarıyla ilişkilerinin beklenir düzeye ulaşmaması da ülkenin geleceğine dair akıllarda soru işaretleri yaratmaktadır.

SEKTÖRLERE İLİŞKİN STRATEJİK KONUMLANMA ANALİZİ VE ÖNERİ RAPORU

Irak, uzun yıllar şiddetli çatışmaların yaşandığı bir coğrafya olmuş ve bu durum söz konusu bölgeye yatırım yapan ya da yapmak isteyen yatırımcılar için bir güvenlik endişesi ortaya çıkarmıştır. Gerek Saddam Hüseyin liderliğindeki BAAS rejimi döneminde yaşanan İran ile savaş, gerek Kürt ayaklanmaları neticesinde yaşanan iç savaş, gerekse ABD'nin Irak müdahalesi ile birçok yatırımcı güvenlik sebebiyle Irak'tan çekilmek zorunda kalmış ya da zarar etmiştir. Bazı yatırımcılar ise, politik risk danışmanlıkları sayesinde süreçten zarar almadan veya minimum zararla ayrılmıştır. Bu tablo Saddam Hüseyin sonrası dönemden günümüze kadar olan sürede de geçerliliğini korumuş ve gelecekte de korumaya devam edecektir.

Bütün bu denklemler ve analizler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'den Irak'a yönelmiş ve yönelecek doğrudan yatırımların ve ticaret ilişkilerinin, Irak'ın raporda bahsedilen yüksek riskli, karmaşık denklemler ve şiddete yönelebilecek güç mücadelelerine ev sahipliği yapan yapısı ve karakteristiği sebebiyle kaygan bir zeminde yürütüldüğü ve yürütüleceği söylenebilir.

Bu noktada Irak için yatırım ve ticaret pozisyonlarını ayrıntılandırmak istiyoruz.

Doğrudan yatırımlar ve tesis kurulumu pozisyonu

Irak için devam eden çatışma bölgelerinin durumu ve potansiyel çatışma ve güvenlik risklerinin yüksek oluşu hem Irak sermayesi için hem de Irak'a yönelecek dış yatırım sermayeleri için sabit tesis kurulumu ve işletilmesini kapsayan yatırımları da oldukça riskli bir pozisyonda tutmaktadır. Güvenlik risklerini yanında altyapı yetersizliği, elektrik ve internet tedarikinin kısıtlı ve sık sık kesintiye uğrayan niteliği, lojistik rotalarının güvenlik ve çatışma riskleri ve olayları ile sektöre uğraması ve genel olarak stabil bir görünüm arz etmemesi bunların yanında politik risklerin ve Türkiye'ye ve diğer dış yatırımcılara yönelik "yabancı düşmanlığı" olgularını çeşitli kesim ve bölgelerde izlenebilmesi, dengesiz ve anlık değişebilen diplomatik risk endeksinin seyri ve politik-bürokratik kurumlarda görülen yozlaşma, mezhepçilik, yolsuzluk ve anti-demokratik özellikler ile yatırım ikliminin olumsuz etkilenebilmesi gibi Irak'a özgü faktör ve riskler düzenli kalıcı tesis yatırımlarını da risk potasına sokmaktadır. Bu riskler beraberinde bu risklerin önlenmesi ya da en azından minimize edilebilmesi için ek maliyetleri de beraberinde getirmektedir. Bu ek maliyetler,

güvenlik risklerine koşut “kendi güvenliğini sağlamaya” yönelik koruma giderleri, elektrik ve internet tedarikinin kısıtlı ve kesintili olmasına koşut jeneratör satın alınması, enerji hattı kurulumu ve telekomünikasyon desteği giderleri ya da lojistik rotaları üzerindeki, mal ve hizmetlerin yağmalanması, değerlere el konması ve diğer yaygın olarak görülen suçların oluşturacağı öngörülemeyen maliyetler gibi örneklerle kendini göstermektedir.

Ticaret pozisyonu

Irak için yukarıda saydığımız özel koşullar ve riskleri göz önünde bulundurduğumuzda ortaya net bir sonun çıkmaktadır. Gerek Irak yerli yatırımcısı gerekse dış yatırımcıların tesis kurma ve işletme riskleri ve ek maliyetleri Irak'ta mevcut talebi karşılamaya yetmemektedir. Ancak Irak toplumu temel ihtiyaçlar başta olmak üzere taleplerinin karşılanmasını beklemektedir. Bu durum talebe konu mal ve hizmetlerin karşılanması için güvenli ticaret rotaları oluşturulduğu ve takip edildiği takdirde Irak'a dışarıdan sağlanacak mal ve hizmetler için arz yetersizliğine ve hatta imkansızlığına koşut ticaret fırsatları sağlamaktadır. Ticaret pozisyonunun tercih edilmesi hem Irak'taki duruma koşut arz yetersizliğini karşılama anlamında hem de tesis kurma maliyet ve risklerinin bulunmaması anlamında daha az maliyetli, daha az riskli ve daha kazançlıdır.

Ancak lojistik rotalarına ve depolama noktalarına ilişkin güvenlik riskleri bu pozisyonda da devam etmektedir. Bu nedenle anlık çok boyutlu risklerin ve güvenlik durumunun sürekli izlenmesi ve öngörülerin dikkate alınması bu pozisyondan kaynaklanan fırsatların krize ve zarara dönüşmemesi için hayati önem taşımaktadır.

Irak'ta yeniden inşaya ilişkin pozisyon

Irak uzun yıllar çatışma ve şiddetin hüküm sürdüğü bir bölge olarak Orta Doğu coğrafyasında yerini almaktadır. Kuzey Irak'ta IKBY çerçevesinde Kürt otonomisinin kontrolünün, Bağdat merkezi yönetimi altında Şii nüfusun etkisi altında bulunan bölgede görece güvenlik durumunun sürdürülebildiği ülkede, DAES'in büyük ölçüde Irak ordusu ve Şii milis kuvvetleri tarafından yenilgiye uğratılmasının ve hakim olduğu şehirleri boşaltmasının ardından ülkenin batısı için de görece bir asgari güvenlik durumu inşa edilebilecektir. Terör örgütlerinin yıkıma ve tahribata uğrattığı tesisler ve şehirler için Irak hükümetinin mali kaynakları ve dış destekler ile sübvansede edilebilecek yeniden inşa ve tesis kurulumu-onarımı çalışmaları özellikle inşaat-taahhüt ve bağlantılı sektörler için ticari gelir fırsatı doğuracaktır. Bunun yanında Irak'ın geneline yayılmış ve özellikle kuzey ve batı şehirlerinde yoğunlaşan elektrik tedariki, su yetersizliği ve yol-bina inşaatı gibi yetersiz ve tahribata uğramış altyapı sorunu aynı şekilde

inşaat, elektrik üretim ve dağıtım tesisleri, su arıtma ve dağıtım tesisleri, telekomünikasyon ve internet seviş sağlayıcılığı sektörleri ve faaliyetleri için arz açığını gözler önüne sermekte, özellikle devlet garantili ve destekli yatırım ve ticaret faaliyetleri için bu alanlarda ve sektörlerde süreklilik gösteren bir “yeniden inşa” sürecinin doğuracağı talep ve fırsatları değerli kılmaktadır. Bu anlamda özellikle referandum sonrası Türkiye ile ilişkileri olumsuz seyreden Kuzey Irak bölgesi için bu fırsatlar daha minimal ölçülerde ve kendi içinde riskli seyrederken, Irak’ın Bağdat yönetiminin kontrolü altında bulunan güney ve batı kesimleri için, Türkiye ile Bağdat yönetiminin referandum sonrası yakınlaşmasını da göz önünde bulundurduğumuzda, daha yüksek düzeylerde ve kısa ve orta vadede minimal risk düzeyinde kendini göstermektedir.

Sigortacılık sektöründe

Irak’ta iş yapan firmaların ve yatırımcıların sigorta ürün fiyatları Irak’ın düzenli izlenecek politik, güvenlik ve diplomatik risk oranlarına göre güncellenmelidir. Risklerin ve maliyetlerin yüksek olmasına koşut anlık durumun izlenmesi gerekliliği sadece Irak için değil diğer bölge ülkeleri için de geçerlidir.

Bankacılık ve finans sektöründe

Ülkede faaliyet ve proje yürüten ya da yürütmek isteğinde olan firma ve yatırımcılar

için doğrudan yatırım pozisyonu riskli, emtia piyasası ve ticaret pozisyonu görece daha güvenli ancak ülkeye yönelik orta ve uzun vadeli krediler için risk yüksektir ve düzenli izlenen politik-güvenlik-diplomatik risklere koşut kredilendirme ücretleri risk ve öngörülemeyen maliyetler göz önünde bulundurularak hesaplanmalıdır.

Bu sektörel analizler ve stratejik konumlanma tavsiyelerinde politik-diplomatik-güvenlik odaklı riskler ve bakış açıları esas alınarak bu risklerin sektörlerle ve piyasalara etkisi bağlamında analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır. Diplomatik risklere bağlı olarak Bağdat ve Erbil yönetimlerinin kontrolü altındaki bölgeler için farklılaşan şekilde tüm sektörel risklerde ve fırsatlarda durum ve değerlendirme güncellemesi yapılmıştır.

Sektörler Genel Tablosu

Durumlar Sektörler	Pozisyon	Politik Riskten Etkilenme Düzeyi	Güvenlik Risklerinden Etkilenme Düzeyi	Diplomatik Risklerden Etkilenme Düzeyi
İnşaat ve bağlantılı sektörler	Olumlu	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Telekom	Olumlu	Yüksek	Yüksek	Orta
Lojistik	Olumsuz	Yüksek	Yüksek	Çok yüksek
Elektrik	Olumlu	Orta	Yüksek	Orta
Gıda ve gıda hammaddeleri	Olumlu	Düşük	Orta	Orta
Nihai Tüketim Malları	Olumlu	Orta	Orta	Orta
Turizm-Otelcilik	Olumsuz	Çok yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek
Doğrudan Satış Mağazaları	Olumsuz	Yüksek	Yüksek	Çok yüksek
Hizmet sektörü	Olumsuz	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Sabit yatırımlar (imalat)	Olumsuz	Çok yüksek	Çok yüksek	Yüksek
Finans	Olumlu	Orta	Orta	Düşük
Sigortacılık	Olumlu	Düşük	Düşük	Düşük
Güvenlik	Olumlu	Orta	Yüksek	Orta
Altyapı yatırımları	Olumlu	Orta	Orta	Yüksek

Durumlar Sektörler	Irak İç Piyasasında Arz – Talep Durumu	Oluşabilecek Ek Maliyetler	Stratejik Konumlanma Pozisyonu
İnşaat ve bağlantılı sektörler	Yeniden inşa pozisyonuna bağlı olarak talep yükselişte, arz ise kısıtlı düzeyde	Güvenlik riskleri, enerji tedariki, su tedariki kısıtları ve lojistik rotalarındaki riskler ek maliyet kaynağıdır	İhracat ve devlet sübvansiyonlu kısa ve orta vadeli taahhüt projeleri için konumlanma uygundur
Telekom	Altyapı yetersizliği nedeniyle arz çok kısıtlı, talep yükselişte	Güvenlik riskleri ve enerji tedariki kısıtları ek maliyet kaynağıdır	Devlet garantili yatırım ve hizmet sağlama pozisyonu konumlanma için uygundur
Lojistik	Yabancı şirketlerin arzı güvenlik risklerinden dolayı düşük düzeyde	Güvenlik riskleri nedeniyle araçların ve yüklerin korunması	Güvenliği kanıtlanmış rotalarda taşımacılık ve Irak'tan dışarı gidecek yükler için transport desteği pozisyonu (ithalat) uygundur.
Elektrik	Altyapı yetersizliği ve güvenlik-şiddet riskleri nedeniyle arz kısıtlıdır, talep yükseliştedir	Altyapı yetersizliği ve güvenlik riskleri ek maliyet kaynağıdır	Devlet garantili elektrik üretim ve dağıtım tesisleri kurulumu odaklı yatırım pozisyonu fırsat sunmaktadır
Gıda ve gıda hammaddeleri	Ülkenin kendine özgü istikrarsız durumundan ötürü gıda üretimi ve tedariki talebi karşılamaktan uzaktır	Güvenlik riskleri ek maliyet kaynağıdır	İhracat ve dış ticaret pozisyonu uygundur

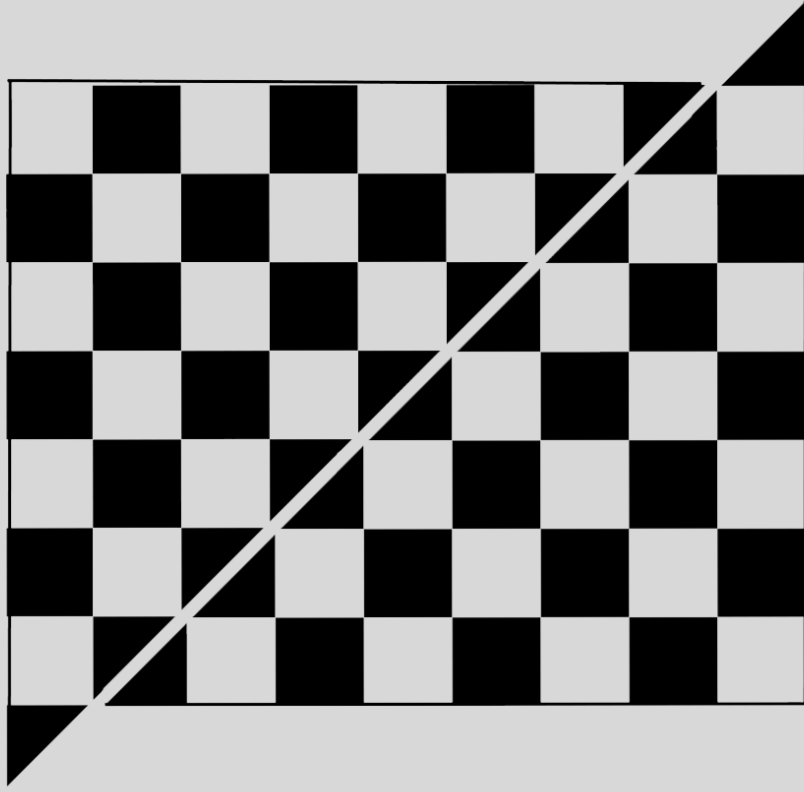
Durumlar Sektörler	Irak İç Piyasasında Arz – Talep Durumu	Oluşabilecek Ek Maliyetler	Stratejik Konumlanma Pozisyonu
Nihai Tüketim Malları	Ülkenin kendine özgü istikrarsız durumundan ötürü nihai tüketim malları üretimi ve tedariği talebi karşılamaktan uzaktır	Güvenlik riskleri ek maliyet kaynağıdır	İhracat ve dış ticaret pozisyonu uygundur
Sigortacılık	Ülke sigortacılık faaliyetleri için riski yüksek ancak buna koşul getirisi de yüksek bir ülke konumunda	Güvenlik riskleri maliyet ve gider arttıran en önemli kalemdir	Ülkeye yönelecek yatırımların ve ülkedeki tesislerin sigortalanma fiyatları risklere koşul olarak belirlenmeli
Güvenlik	Ülkede her alanda güvenlik açığı bulunmakta iken güvenlik arzı ise kısıtlı düzeydedir	Güvenlik riskleri bu sektörün hem kaynağı hem de ana zarar kalemi olacaktır	Ülkeye yönelik verilecek güvenlik hizmetleri için maliyet yüksek olmakla birlikte karlılık oranı da yüksektir
Altyapı yatırımları	Ülkede altyapı yetersizliği gözle görülür düzeylerde yüksektir	Güvenlik riskleri ve politik-diplomatik riskler altyapı yatırımları için temel ek maliyet kaynaklarıdır	Devlet garantili altyapı yatırım ve hizmet sağlama pozisyonu uygundur ancak politik ve diplomatik riskler güncel olarak izlenmeli ve öngörüler dikkate alınmalıdır.
Finans	Ülkede kredi açığı vardır ancak düşük kredibilite ve geri ödeme kapasitesi talebin de sınırlı yapısına dikkat çekmektedir	Güvenlik riskleri ek maliyet kaynağıdır	Doğrudan Irak iç piyasasına verilecek kredilere göre bölgede yatırım yapacak ya da ticaret yapmakta olan yerli firmaların fonlanması uygundur. Ancak kredi fiyatlandırma faaliyeti risklere göre uygulanmalı

Durumlar Sektörler	Irak İç Piyasasında Arz - Talep Durumu	Oluşabilecek Ek Maliyetler	Stratejik Konumlanma Pozisyonu
Turizm-Otelcilik	Ülkede güvenlik riskleri ve istikrarsızlık durumu bu sektörün hem arzına hem talebine ket vurmaktadır	Güvenlik risklerinin yanında altyapı ve talep yetersizliği ve diplomatik risklerin doğrudan etkisi ek maliyet kaynağıdır	Irak için yatırım bu sektörde uygun değildir
Doğrudan Satış Mağazaları	Ülkenin riskli ve istikrarsız durumu sabit mağazaların uzun süreli var olmasına uygun ortam sağlamıyor	Güvenlik risklerinin yanında altyapı ve talep yetersizliği ve diplomatik risklerin doğrudan etkisi ek maliyet kaynağıdır	Irak için bu tarz yatırımlar sadece güvenli ve istikrarlı merkezler için uygundur
Hizmet sektörü	Hizmet sektöründe açık bulunmakta ancak arzı risk taşımaktadır	Güvenlik risklerinin yanında altyapı yetersizliği ve diplomatik risklerin doğrudan etkisi ek maliyet kaynağıdır	Irak için hizmet sektörü yatırımları görece çok riskli pozisyonuna sahiptir
Sabit yatırımlar (imalat)	Ülkede imalat sektöründe arz açığı vardır ancak yerinde üretim riskli olduğu için ticaret pozisyonu talebi karşılmalıdır	Güvenlik risklerinin yanında altyapı yetersizliği ve diplomatik risklerin doğrudan etkisi ek maliyet kaynağıdır	Yerinde üretim uygun görülmediği için dış ticaret pozisyonu ile imalat sektörü ürünlerinin ihracı tavsiye edilir

Politicon World, Politik Risk Raporlarını üç aylık periyotlar halinde yayınlamaktadır.

Tüm yasal hakları saklıdır.

Politicon World'ün izni olmadan basılamaz, dağıtılamaz, yayınlanamaz ve üçüncü kişilerle paylaşılabilir. Bu haritadan edinilen bilgiler ile alınan kararlar ve yürütülen faaliyetlerden ve sonuçlarından **Politicon World** sorumlu tutulamaz. Bilgiler tavsiye niteliğindedir.

PCW